

A tartalomról:

Patai József: A tórás hajóparancsnok. — Peterdi Andor: Fényes Adolf páduai sikere és a zsidó művészet sorsa. — Egy chaluc leveleiből. — Feleki Sándor: Az utolsó szó (vers). — G. Halmágyi Mária: Bölcsődal (vers). — Tersánszky J. Jenő: Megdicsért ütleget. — Pap Izák: Találkozás (vers). — Sós Endre: Ethika és technika. — Faragó Sándor: Karfunkel és az ő notesze. — Ambrus Balázs: Ki tudja? (vers). — P. J.: Lesser Ury. — Avigdor Hameiri (Tel-Aviv): A hercegnő. — Patai Edith: Reform vagy átélés? — A zsidó közélet legjobbjai az első jegyzők sorában. — H. B.: Egy eredeti út a zsidósághoz. — Kramer Miksa ünneplése. — Dr. Hajdu Miklós: Eszregok Szukosz után. — Egy érdekes levél a Herzl-könyvről. — Heller Bernát: A Szentföld az Aggadában. — Dr. Neumann József főrabbi: Az óbudai tórák. — Zsidó humor. — Tollhegyről. — Új könyvek. — Krónika és Szemle.

Húsz illusztráció és két műmelléklet.

ULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST - WIEN - BERLIN

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felolós szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
 minden hó elején

Telefonszám:
 199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
 Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

REMÉNY

DR. MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, VII., SZENT DOMONKOS-U. 14
 FÉLÉVI DÍJ 4 PENGŐ. * MUTATVÁNYSZÁM DÍJ TÁLAN.

Ha jól és olcsón akar ét-
 kezni, úgy keresse fel a

Elsőrendű konyha
Menü rendszer

HOLLÄNDER-FÉLE ORTH. כשר
KIFŐZÉST

VII., Rombach-utca 12. I. em. 3
 Előfizetők előnyös árked-
 vezményben részesülnek *
 Vidéki kereskedők találkozó helye

Családok részére, vagy bárkinek kosztot kívánatra házhoz is küld

STRASSER MANÓ
LAKBERENDEZŐ, KÁRPITOS
ÉS DÍSZÍTŐ

Készít: egyszerű és ipar-
 művészeti lakásberendezé-
 seket, valamint javításokat
 és átalakításokat!

BUDAPEST,
IX., ULLÓI-ÚT 9.
 TELEFON: 864-78

SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból
 legolcsóbb áron

EICHBAUM MÓR KOFARAGÓMESTER
SIRKÖRAKTÁRA

Telefon: Aut. 246-74
 Terürajzok díjtalanul

V., Pozsonyi-út 1-3

Celluloid ajtóvédő

Megvéd kopástól, piszkolódástól. Minden színben és formában készül

Celluloid kilincs

Minden színben készül. Elegáns, tartós és mosható. Meglévő réz-
 kilincset is átpréselünk, az csontkaraktert kap. Nem kell használni
 fémtisztítót, nem kell vesződni a tisztogatással

HIGIÉNIA CELLULOIDIPAR

Vezérképviseli:

BOJÁR ÉS TÁRSA

III., Margitsziget, alsó rész * Telefon 28-7-52

GROSZ LIPÓT

uriszabó termei

B U D A P E S T

VI., Vilmos császár-út 17. sz.

Telefon: Automata 10-7-73

Raktáron csakis elsőrendű an-
 gol szöveteket tart * Szabása
 a divatnak teljesen megfelelő
 * Kiállítása elsőrendű, a leg-
 kényesebb ízlést is kielégíti *
 Árai rendkívül mérsékelték
 Fazonmunkát készséggel vállal

Egy próbarendelés meggyőzi arról, hogy kevés pénzért rendkívül jót kap

Gondos Sándor

kiadásában és főbizományában eddig
 megjelent:

GELBER: Keresztények a zsidó fronton
 Dr. G. GERŐ LÁSZLÓ: Modern zsidó költők
 HAMÉIRI: Egy marék föld
 HERZL: Cionista írások
 KUTI LÁSZLÓ: Egy könnyecsepp
 PEREZ: Éjszaka a régi vásártéren

Gondos Sándor

Budapest, VI., Andrássy-út 67. sz.
 Telefon: 28-4-89

Hölgyek jelszava:

Legjobban vásárolhatunk

Klein Antal

divatáruházában

Budapest, VII. ker., Király-utca 53. szám.
 (Akácia utca sarkán)

Lesser Ury: Mózes
(A nemrég elhunyt berlini festőművész hagyatékából)
Verlag Benjamin Harz Berlin jogosítványa

A Mult és Jövő 1932 novemberi műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Lesser Ury: Dávid
(A nemrég elhunyt berlini festőművész hagyatékából)

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXII. ÉVFOLYAM, 1932 NOVEMBER

PATAI JÓZSEF: A TÓRÁS HAJÓPARANCSNOK

A „tórás kommandáns“, igazi nevén *Commandatore Steindler* kétségtelenül egyik vonzó nevezetessége a Carnaronak. Amíg az Adriának volt a parancsnoka, ez a hajó volt a Lloyd Triestino Jaffa—Triesti vonalának a favorítja. „Megvárom a Carnarot“ — mondják most a palesztinai átkelők. Azon van a Tóra, amit a zsidó parancsnok szombatra, ünnepre átenged.

Visszafelé jövet nekünk is kijutott belőle. Már péntek délután kihozták a parancsnoki szobából. Egy erős matróz vitte gyengéden, óvatosan a finomművű frigyládát, le az olvasóterembe, amely istentisztelet helyéül volt kijelölve. Steindler parancsnok lassan, szinte ünnepélyes katonás lépésekkel követte és ha a hajó csak egy kicsit billent, gyorsan kinyújtotta karjait a Tóra felé, segítségre készen, nehogy, Isten ments, félrecsússzon. Lent pedig kinyitotta a frigyszekrényt, mintha újra megvizsgálná, nem történt-e a lépcsőjárásnál valami baj. Aztán megint bezárta és magához vette a kulcsot. Ezt majd csak közvetlen a szombatreggeli istentisztelet előtt fogja átadni. Illetve ha a tenger csendes lesz és neki nem kell feltétlenül a parancsnoki hidon tartózkodnia, ő maga lehozza a kulcsot, kinyitja a kis frigyszekrényt és végig ott is marad az egész imádkozás és Tóra-olvasás alatt. A matrózok között azonban az a hit van elterjedve, hogy amelyik hajón ott van Steindler parancsnok Tórája, azt nem bántja se vihar, se zátony, sem egyéb veszély.

— De honnan szerezte Signore Commandatore ezt a Tórát? — kérdem az egyik matróztól.

— Azt senki sem tudná pontosan megmondani — feleli misztikusan. — Azt mondják, hogy egy hosszú kínai úton teljesített szolgálatot a parancsnok úr és egy éjjel, amikor a Csendes-óceán bizony túlságosan zajos volt, a viharos sötétségben megjelent egy fehérszakállas zsidó és átadta a bársonyba göngyölt Tórát a kapitánynak: „Amíg ez nálad lesz, nem érhet baj a tengeren“ — szólt s eltűnt. Valami próféta lehetett.

— Élijahu, Élijahu hanavi — mondja egy chaluc.

— Keleti zsidók ajándéka volt — jegyzi meg csendesen a hajó orvosa.

Maga a parancsnok nem igen beszél a Tóra eredetéről. De csodás hatásában ő is hisz. Egy délután

fölinvitál a kommandánsi hídra. Elém tesz egy iratcsomót.

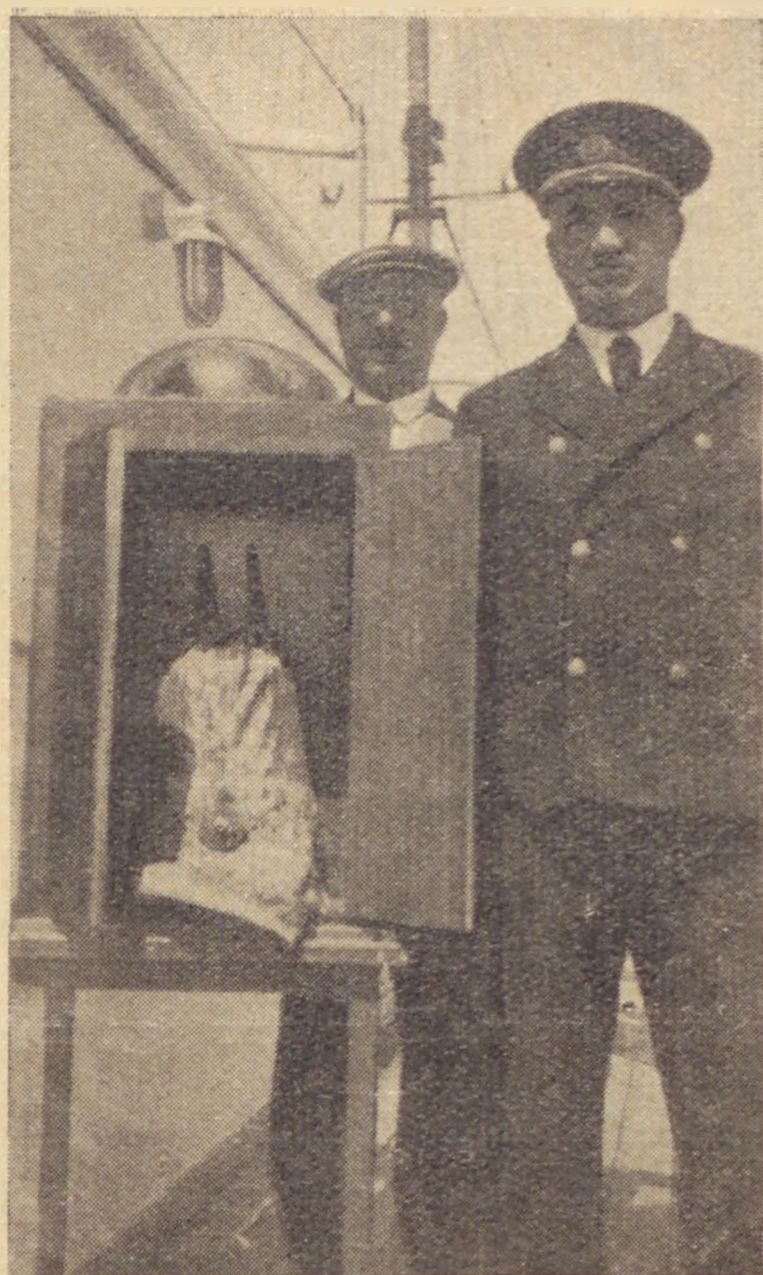
— Mindez az én Tórámra vonatkozik. Ujságcikkek, riportok a világ minden nyelvén. Persze sok mindenfélét írtak össze róla fantáziából. Egész legendakör szövődött már körüle. Pedig mi van azon csodálni való, hogy egy zsidó hajóparancsnok magával viszi a tengerre ősei Szentírását. Különösen, mikor a Szentföld felé hajózik.

— Van-e mélyebb lelki kapcsolata is a Szentfölddel? — kérdem.

— Hogyne, — feleli büszkén. A Herzl nevét viselem. *Benjamin* vagyok. És örömmel látom Palesztina állandó fejlődését, amelyről minden partraszálláskor személyesen is van alkalmam meggyőződést szerezni. Volt idő, amikor aktív részt is vettem volna a mozgalomban. Mikor felmerült a gondolat, hogy *fehér-kék zsidó hajók szeljék a tengereket és vigyék a turistákat és bevándorlókat Palesztinába*, hozzám fordultak, mint az egyetlen zsidó hajóparancsnokhoz, hogy adjak szaktanácsot és vegyem a kezembe a szervezést. Én csak az előbbire vállalkoztam. Tanácsoltam, hogy egyelőre csak kis egységeket vásároljanak, amelyeket könnyen lehet mozgatni, irányítani. Nem hallgattak rám. Megvettek egy hajóóriást, mert ezt véletlenül akkor igen olcsón lehetett megkapni. Nagy volt a büszkesége az amerikai és európai zsidóknak egyaránt, hogy *héber hajó fut be a kikötőkbe, héber felirásokkal, héber fehér-kékszalagú matrózokkal*. De csakhamar jött a megbánás. Egy-egy út Amerikából Palesztinába annyi önköltségbe került, hogy három út után odaveszett a társulat egész vagyona. Kisebbségi költségei persze szépen fedeződtek volna utasok kisebb számából is. Kár volt a szép gondolatért!

Közben lapozgatok az elém tett írásokban. Köszönő és elismerő levelek katolikus egyházfőktől, hogy oly méltó keretekben tette lehetővé a misék megrendezését.

— Minden vallást és minden vallásosságot tisztellek — jegyzi meg a *Commandatore*. — Ha korán reggel felkel és elmegy az első osztály társalgója mellé, láthatja, hogy milyen szépen dekorált oltár előtt folyik a szent mise. Sajnos, nem sok katolikus utas

Commandatore Steindler, a Lloyd Triestino „Adria“ hajójának parancsnoka a Tórájával, melyhez a szentföldi zsidóktól faragott frigyládát kapott ajándéku.

Der Schiffskommandant Steindler mit seiner Sefer Thora am Bord der „Adria“

vesz részt benne. Aminthogy a zsidók sem jönnek el mind a szombati istentiszteletre. De érdekes, hogy az utóbbi időben egyre többen imádkoznak itt, sőt most már a fiatalok is egyre többen vesznek részt, még hétköznapon is.

Egy nagy pergamen-okmány kerül eléem. A Commandatore szeme megcsillan. Látszik, hogy erre az oklevelére nagyon büszke. Olvasom a héber szöveget:

Jerusalem 26. Tébéth 5691.

Tisztelettel

Umberto Steindler úrnak, azelőtt az Adria, most a Carnaro hajó parancsnokának.

Tisztelt Kapitányunk, népünknek kedves fia!

Valahányszor a hajódon utaztunk Jaffából Triestbe és vissza, mindig örömezzésekkkel volt tele a szívünk. Gyönyörűség volt nekünk mindannyiszor elbeszélgetni Veled és tapasztalni, mily nagy az érdeklődésed népünk ügye és az ősi földön való feltámadása iránt, és hogy milyen büszkén viseled a zsidó nevet! Különösen mély benyomást tett reánk legutóbb, mikor a Sátrak ünnepén utaztunk Veled Triestből Jaffába. Amikor külön termet bocsátottál rendelkezésre az egész ünnepre imádkozás céljára és ideadtad nekünk a Széfer Tórát, amelyet mindig magaddal viszel és kijelöltél egy részt a hajó fedélzetén a Tóra örömmünnepének vigalmára és részt vettél a vigadozásunkban zsidó szívvel.

Akik velünk utaztak a hajón, lelkesen fogadták előterjesztésemet, hogy ajándéku adjunk Neked egy faragott frigyszekrényt, a Tórád számára. A frigyszekrényt Izrael országának fáiból készítettük, eukalyptus- és olajfából. Az ajtóit Jeruzsálem látképeivel díszítettük, Dávid tornyával és Absalom emlékművével és fölöttük a Tízparancsolat.

És most örömmel átadjuk Neked a frigyládát mindazok nevében, akik velünk utaztak hajódon, szeretetünk jeléül és drága emléku. És kívánjuk Neked,

hogy valahányszor meglátogatod Erec Jiszraelt, lássad az ország épülésének haladását és feltámadásunk művének fejlődését.

Megkülönböztetett tisztelet érzésével barátaid és tisztelőid

DAVID YELLIN

Dr. M. GLÜCKSON

JAKOV CHOMA

Mikor az olvasást befejezem, a hajóparancsnok boldogan jegyzi meg:

— Ügy-e szép? Tudja, kik azok, akik az okmányt a palesztinaiak nevében aláírták? Yellin a héber irodalom tanára a jeruzsálemi egyetemen, dr. Glückson a „Haarec“ című telavivi nagy napilap szerkesztője, Choma az új Palesztina egyik harcos építője.

— Tudom, tudom — felelem — de szeretnék tudni valamit arról a vigalmas Tóra-örömmünnepről, amely itt a hajó fedélzetén lefolyt.

A Commandatore arca felragyog.

— Az igazán gyönyörű volt! Ahogy kivilágították a hajót és feldíszítették a Tórát. Öregek és fiatalok együtt körültáncolták a Szentírást, mint a mámoros szerelmesek. Lengyel zsidók és ifjú chalucok ropták a táncot és rengett a hajó alattuk. Ilyen lelkesedéssel még nem láttam táncolni embereket, mint ezen a Tóra-ünnepen. És mennyi új héber dalt daloltak!

— Ért a Commandatore héberül?

— Egy kicsit megtanultam szentföldi utitársaimtól és a chalucoktól, kiknek héber énekeiben mindig gyönyörködöm. Nagyon büszke vagyok arra a héber felírásra, amit a Tórám frigyszekrényére véstek:

נתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם

„És adok nekik házamba és falaim között emléket és nevet.“

Ennek a jesajási versnek a befejezése az, hogy „emléket (adok nekik), mely különb fiúknál és leányoknál.“

— Van a Commandatorenak családja?

A parancsnok kinyitja tárcáját, kivesz belőle egy arcképet és felém nyújtja. Egy nemesvonású matrónára mutat.

— Az anyám, 88 éves, teljesen friss szellemi erőben van. Valahányszor hazaérkezem, mindig türelmetlenül kérdi: „Mi ujság Palesztinában? Épül-e szépen? És örömtől sugárzó arccal hallgatja feleségemmel együtt a híreimet. Itt a három fiam arcképe. Fasiszta egyenruhában, mint jó olaszokhoz illik. Lelkes hazafiak és persze az új Palesztina lelkes hívei, mint jó zsidó ifjakhoz illik.

A hajó fölött fehérhasú fecskeraj húz el, csipogva, csattogó szárnyakkal. Steindler parancsnok felpillant.

— Ilyenkor tavasszal velünk szoktak jönni keletről Európába és ősszel a hűvösebb idő beálltával ugyancsak velünk jönnek a melegebb tájak felé.

Mintha szimbólum volna. Ezek a fecskék ösztönösen a hajó útját követik és ha ismerik is a levegő ösvényeit és maguktól is eltalálnának a célhoz, mennek az úszó óriás után, amelyről érzik, hogy vágyuk partjai felé szeli a tenger hullámain.

PETERDI ANDOR: FÉNYES ADOLF PÁDUAI SIKERE ÉS A ZSIDÓ MŰVÉSZET SORSA

Fényes Adolfot, a magyar képzőművészeti kultúra egyik legkiválóbb zsidó reprezentánsát, nagy kitüntetés érte az elmúlt hetekben. *Díjat nyert a páduai egyházművészeti kiállításon.* Hogy pedig olvasóink félre ne értsék, *katolikus egyházművészeti kiállításon* nyerte el a pálmát Fényes Adolf — és nem itthon, hanem Olaszországban. Örülünk a nagyszerű zsidó művész eme sikerének, mert újabb bizonyága ez az annyszor kétségbevont zsidó alkotóképességnek, bizonyága annak, hogy a kultúrák minden területein ki tud emelkedni a Génusz még akkor is, ha a mi családunkból, Izrael családjából fajzott is az.

Már most meg kell mondanunk, hogy ebből az apropóból mi szívesen tapsolunk a jeles Fényes Adolfnak, de hogy bőségesebben foglalkozunk tehetségével és sikeres szereplésével, mégis inkább annak szól, hogy egy kicsit haza akarunk beszélni a zsidó művészek és valljuk be, a zsidó egyházművészet érdekében.

A Mult és Jövő legalább itt, Keleteurópában az egyetlen folyóirat, amely állandóan ismerteti a zsidó művészetet, minden ujonnan felbukkant tehetség itt megkapja a maga megérdemelt publicitását. Szívesen és lelkesen jelezzük egy-egy új csillag feltünését. Aki

tehát tiszta képet akar nyerni a zsidó képzőművészet gazdagságáról, csak lapozza a mi évfolyamainkat s áradni fog a lelke a gyönyörtől. Büszkén vallhatjuk, hogy a zsidó művészet napjainkban igazán magas horizontokra emelkedett. Ám mindjárt azt is kénytelenek vagyunk idejegyezni, hogy *soha kevesebbet nem tettek testvéreink a zsidó művészet érdekében, mint éppen most.*

Támadások idején nagyon harsányan védekeznek a zsidóság exponensei azzal, hogy mindenkor tudnak áldozatokat hozni magasabb ideálokért, pártolják a tudományt, művészetet, s méltatlankodva utasítják el maguktól az inszinuációt, mintha csak a kalmárkodásban merülne ki minden erőfeszítés.

Ez valóban így is van. A zsidóság tényleg erős támasza mindenhol a világon a művészetnek. Ám a zsidó művészetnek nem híve, nem támogatója s még csak nem is semleges megértője. Ezért nincs nálunk zsidó művészet s ezért pályáznak a Fényes Adolfok katolikus egyházművészeti kiállításokra eredményesen és diadallal.

Mi úgy érezzük, hogy pótolhatatlan veszteség a jövő nemzedékek számára, hogy a mi egyházi testületeink elhanyagolják a zsidó művészet intenzív föl-

Lesser Ury: Varrógép — Nähmaschine

karolását. A mi tehetségeink eltávolodnak a biblikus művészi alkotásoktól s ez nemcsak morális, hanem kulturális és megbecsülhetetlen anyagi veszteséget is jelent az utánunk jövő nemzedéknek. Mit hagyunk meg nekik a mai zsidó értékeinkből? Legföljebb egy-egy pusztá nevet, egy sírhantot vagy egy obeliszket a temetőben. A mai nagyszerű zsidó művészek semmi egyéb zsidószellemű alkotást nem hagynak maguk után!

Súlyos felelősség terheli ezért a mi zsidó intézményeinket. Mindenre inkább van pénz, egyedül a legbecsesebb emberi alkotásra: a művészetre nincs.

Úgy érezzük, hogy kötelességet teljesítünk ezzel a szelíd filippikával: hát ha meg tudjuk mozgatni a szunnyadó lelkiismeretet. Tegyenek valamit a zsidó művészetért is s örököljön a mi jövő nemzedékünk is valamit a ma élő Fényes Adolfoktól.

Teremtsenek komoly díjakat s adjanak lehetőséget arra, hogy a zsidó génusz a zsidóság számára lán-goljon és teremtsen örök s pénzzel soha meg nem fizethető értékeket.

EGY CHALUC LEVELEIBŐL

A legutóbbi időben szép számmal mennek ki a chalucok Magyarországból is, ahol szintén előbb különböző gazdaságokban megfelelő előkészítésen; „hachsarán“ mennek keresztül. Egy ilyen csoporttal ment ki Chajim Giladi is Hatvanból, ahol dr. Fodor Lajos áldozatkészsége egy egész csoportnak tette lehetővé a szükséges előkészítést. A fiatal chaluc egyik nyári leveléből közöljük az alábbi részletet, mely igen érdekes világot vet a honfoglaló munka heroizmusára és emelkedettségére:

„Rosch Pinahra érkeztünk. Ezzel a kolóniával kezdődik a galilhaeljon, felső Galilea. Két hét múlva ünneplik itt a kolónia fennállásának 40 éves jubileumát. Itt van felső Galilea legerősebb betar munkáscsoportja. Két nagy kőépületet és a hozzátartozó zöldséges kerteket kapták a P. I. C. A.-tól. Valószínűleg a jövőre telepítik őket be. Megháltunk

Chalucák egy szentföldi kolónián — Chaluzoth

itt, másnap tovább folytattuk utainkat, míg végre Jöszod Hamaélére érkeztünk. Alig tettük be a lábunkat a kolónia határába, már elleptek bennünket a moszkitók és mint friss anyagot, borzasztóan kínoztak. És munkába álltunk. Mostanában a munka kizárólag a mezőn folyik. Mezőgazdasági munka. Az ember fél 10 órakor fekszik le és 1 órakor már fel is kell kelni. A legnehezebb a felkelés, keveset alszunk, alig négy órát és még vakulásig álmosak vagyunk. Az első esetben, amikor be kellett fognom az öszvéreket, bizony nem ismertem ki magamat azok a sok szíjak között. Az egyiket a másikba, a harmadikat az ötödikbe helyeztem, természetesen helytelenül, hisz még sohasem csináltam. Hát a gazda nagyot nevetett, megmutatta és ma már zárt szemekkel is felcsatolom (néha az álmodástól). Kiindulunk egy négy karóval felszerelt nagy szekérrel. Sötét van, alig látni azt a kigyózó fehér sávot, az utat. Itt-ott is hallani kocsizörgést, köszönést, Salom, Salom! Löan? hova? És ki-érünk a mezőre. És a levegő oly tiszta, oly üdítő, mintha a mennyországból jönne. Tele tüdővel szívjuk a levegőt. Óh, ha nappal kaphatnánk egy ilyen kis levegőt. A vasvillák csattannak, a karok kifeszülnek és a kocsi telik. Milyen sok szép gondolat villan át ilyenkor az ember agyán, ez a megbüvölő ereci félhomály, a kalászkok zizegése a villák között és a boázi munka. Boáz, Ruth, hát visszatért ez a kor, hát én magam élem ezt a kort, melyet valamikor a chéderben tanultam. „Vajhi bijmé hasoftim“. És volt a bírák idején... arattak Boáz földjén és az aratók után Ruth haladt és felszedte az elhullott kalászkokat... Igen, gyerek voltam akkor és a rebe kabalisztikus magyarázatokat adott. Boáz az nem is Boáz, Ruth sem Ruth, a kalászkok sem kalászkok, hanem ezek szent gondolatok, ez példázat a Sechinára, Ruth az a Sechina, aki felszedi az elhullott kalászkokat, a kidushasém a mártirhalált halt zsidókat, és akkor teljesen kivetkőztünk ebből az élethől, csak egy szent vágy, egy áhitat, egy odaadás égett bennünk, arra az oltárra kerülni, ahol Jicchok feküdt és elégni az Istenhez érzett szeretettől. És egyszer egy úr kopogott. Kenyér volt a neve, az felébresztett és bolyongani kezdtem és hosszú bolyongás után újra rátaláltam az Istenre itt a kalászkok között, a fák, a virágok, a növények közt, itt van az Isten, nincs hosszú szakáll, hanem minden fűben él, nem gyatra és gyalró emberi kézből épített házban, itt a mezőn uralkodik, ez az üdítő levegő az ő lehelete és csak itt a mezőn lehet hinni egy szebb jövőben, itt, ahol Boáz dolgozott.

„És a kocsi megtelt, feltesszük a kereszttrudat, jól leköttük és felkapaszkodok a magasra megrakott szekérre. Körülnézek, magasan ülök, felnéznek rám, mint én egykor Magyarországon felnéztem a magyar paraszt jól megrakott szekérére, ma az én szekeremre néznek fel.

„Reggel felé azonban mindennap nehéz időket élünk, harc a moszkitók ellen, ezek csipnek, harapnak, szúrnak, az ember alig tud miattuk dolgozni. De hacsak az volna itt, más baj is van. Állandóan védekezni kell a malária ellen, egy ilyen moszkító-csipés végzetessé válhatik, akármelyik elővigyázatlan emberre. Nem mind a moszkitók betegek, de hisz a beteg és az egészséges egyszerre lepik el az embert és bizony nehéz a védekezés. A malária bacillusa, ha az a vérbe beleférkőzik, azt onnan már alig lehet eltávolítani. Kigyógyítják ugyan, de ez csak felületes, idővel ismét felüti a fejét. Ami engem illet, hosszú ruhában dolgozom, fejemen arabkendő és mindennap chinint veszek, úgy védekezem. Az egyik chaverom elbizakodott erős vérével és rövid nadrágban dolgozott és szegény a mult héten oly erős maláriát kapott, hogy tiberiasi orvost hívtak, a helyi orvoson kívül. Nem könnyű egy országot felépíteni, hogy mennyi könny és vérrel van ez a föld áztatva, azt csak mi mondhatjuk meg, de sohasem fogja azt a galut megérteni.“

FELEKI SÁNDOR: AZ UTOLSÓ SZÓ

Ha megtörve, haldokolva
Bucsut int az teneked,
Ki e földön mindened volt,
Kit szived úgy szeretett.

Megremeg még fonnyadt ajka,
De szava nem tör elő
S hogy megsűgja, amit érez,
Testében már nincs erő.

Élted adnád, ha sejtenéd,
Mi is ez a suttogás.
Ajka rándul, de szavait
Fátyol födi, egy csodás.

S ha már régen hant is zárja,
De hány fájó éjjelen
Az a szótlán, néma beszéd
Álmaidban megjelen.

Tépi szíved, egyre tépi,
Vajjon mi is lehetett
Az a végső, csendes bucsú,
Az a néma lehelet?

Ima volt tán, egy utolsó,
Mit suttogott ajaka,
Ima, melyet mint kis gyermek
Rebegett el valaha?

Haló szava vádolt-e, vagy
Vigasztalni keresett? —
Elvitte a rejtélyes szót
Mindörökre kedvesed.

Lelkével szállt a magasba
S meg nem hallod sohasem,
Csak ha szíved majd szívével
Találkozik odafenn.

G. HALMÁGYI MÁRIA: BÖLCSŐDAL

A bölcsőd lágyan ringatom
én reménységem, szép napom,
Bús testem meleg hatja át ...
kinn harcol, óvón küzd apád.
Aludj kincsem ... aludj ...

A zaj közeleg áradón ...
Nincs szégyenfolt kis válladon;
itthon vagy, rádborul anyád.
De sötét jön és jön a vád ...
Aludj baba ... aludj ...

Vérünkből fakadt életem;
fegyver dörren az Émeken,
vetésen lovas száguld át,
s holtakból raknak száz gúlát.
Aludj kincsem ... aludj ...

Ne érezd meg, ha reng a ház;
emberre tör embervadász;
Fegyverré lesz ásó, lapát,
s ha ellenre sújt le apád.
Aludj baba ... aludj ...

— Bólintnak újra pálmafák.
Majd újra ás és szánt apád.
A kertet újra bevetem,
csak aludj csöndben, gyermekem.
Aludj baba ... aludj ...

Lesser Ury : Utca esőben — Strasse im Regen

TERSÁNSZKY J. JENŐ: MEGDICSÉRT ÜTLEG

A bátyám, annak ellenére, hogy két évvel idősebb és magasabbra nyurgult volt nálam, nem volt erősebb. Sokat betegeskedett a bátyám gyermekéveiben, sőt emiatt az iskolában is visszamaradt. Úgyhogy egy osztályba jártunk akkoriban, gondolom a harmadik bé osztályba.

Egy délután elindulunk hazulról labdázni. Sietünk, mert már a diáktársaság rég együtt volt a mezőn. Dehát amint a kisváros külső részén, egy széles úton lépegetünk tova, aminek csak egyik oldala volt beépítve, a bátyám megállít.

— Nézd! — azt mondja — ott van az öreg Csingilingi!

Az öreg Csingilingi egy vén, szakállas zsidó volt. Ott ült az út szélén, porosan, izzadtan, fáradtan. Mellette, az árokba állítva egy nagy láda, amit szíjjal hordott a hátán és belőle hencsen-bencsennel, galanddal, bicskával, hamisgyönggyel házalt a falukon és vásárokon.

Nohát a bátyám azt mondja nekem:

— Tudod-e, ennek a vén Csingilinginek csak azt kell mondani: — hallja-e öreg, keresi magát a pénzeslevélhordó! Akkor olyan dühbe jön, hogy képes ott hagyni az úton az egész áruházát és utánunk rohanni. Majd röhögünk! Na gyere!

Nem akarok itten kíméletes szívemmel ragyogni. Bár meglehet, hogy sajnáltam bántani a vén zsidót. De főleg mégis az tehetette, hogy a labdajáték jobban érdekelt, mikor ellentmondtam a bátyámnak és nógattam, hogy siessünk a labdázó térre.

De bátyám nem tágitott. És elkezdtünk kocódni.

Előbb szóval. Én, hogy: gyerünk a labdázó térre.

Ő, hogy: gyerünk a vén zsidót szekirozni.

Végre is tettelegességgig fajult a vita.

Arról volt szó ugyanis, hogy a bátyám zsebében volt a labda és ő nem akarta ideadni nekem, hogy továbbálljak, és hagyjam őt egyedül kellemetlenkedni a vén házalónak.

Addig-addig, amíg komoly sértésekre és még komolyabb huzalkodásra és végre dühös pofozkodásra került a sor.

Kaptam én is, természetesen, dehát az mellékes volt ahhoz képest, amit én adtam.

Valahogy szerencsétlenül, öklömmel a bátyám balszeme és orra töve közé csaptam egy hatalmasat.

Tyűha! A bátyám arcát az orrából egyszerre elöntötte a vér. És, mert mondom, némileg nyavalyás kölyök volt, hát elkezdett rémesen bőgni.

Hiába csitítottam, engeszteltem, bátyám kiszaggatta magát a kezem közül és hazafelé iramodott vissza.

Tessék! Ő akart szórakozást szerezni magának a vén zsidóval és annak szerzett. Az öreg zsidó fölállt az út szélén és görcsös botjára támaszkodva nézte a jelenetet.

Majd végre, midőn bátyám véres arccal elszaladt, az öreg házaló felém tipegett és rosszalólag csóválta a fejét:

— Nahát, hogy szabad így megütni a másikat? — mondotta.

Hát erre már méregbe jöttem:

— Menjen a pokolba, vén Salabakter! — kiáltottam rá. — Hiszen magát akarta bosszantani a bátyám. Azért vertem meg!

— Engem? Engem? — hebegett az öreg zsidó. — És a bátyja volt ez magának. Na csak menjen és békítse ki.

Nos, egyelőre ennyiben maradt a dolog.

Az öreg zsidó feltápáskodott üzletével és a város felé indult.

Én pedig ott maradtam az úton, halálos elkese-redésben, hogy igaztalanul és akaratom ellenére csöppentem ebbe a tragédiába. És aztán jöttek a vad aggodalmak, mi lesz otthon, ha bátyám a véres képével bevádol apámnak.

Labdázni sem mehettem, mert a labda bátyám zsebében maradt. Haza sem kíváncsoztam hirtelenében. A büntetést elég jókor megkaphatom.

Egyszóval alkonyattáig a mezőkön barangoltam sötét búval a szívemben és védőbeszédeket gyártva elmémbe, mint egy fiskális, aki nem egészen érzi ártatlannak a védencét.

Végre is haza kellett menni.

Akkor ért a legnagyobb ijedelem, mikor a kapunkon besúnyítva, bátyámat pillantom meg az udvar közepén. A bal szeme egy olyan óriási kék karikába van foglalva, mint egy céllövőtábláé. Fűj! Mit fogok én kapni ezért apámtól!

De mi ez?

Bátyám, mikor meglát, az ádáz ungorkodás helyett, csak szemrehányóan, sőt szinte büntudattal fordul el tőlem.

És az egész házban semmi izgulat. A cseléd közönyösen fogad. Nővérem szó nélkül megsimogat. Anyám kedvesen adja kézcsókra kezét és... nem hiszek szememnek! — apám még a fejemet is megsimogatja, mikor kezet csókolok.

Ez olyan kontrasztja volt annak a fogadtatásnak, amit én képzeltem el, hogy a bámulat egészen bambaává tett.

Na aztán az uzsonnánál kiderült minden.

Apám a következőket mondotta nekem:

— Hát nézzed, most az egyszer Gábor, a bátyád megérdemelte ezt a fekete kakast a szemére tetőled. Én kifaggattam, hogy min vesztetek össze és neked fiam, igazad volt.

Nagyot néztem.

— Igen, — folytatta apám, — ez a vén, nyomorult zsidó, látod, egy ilyen rossz viccnek köszönheti, hogy az utcán kell neki hetven évével cipelni a ládáját. Ennek a vén zsidónak egy jólmenő kis üzlete volt itten a városban valaha. Hogyan, hogyan nem, mint üzletembereknél ez gyakran megesik, a zsidó pénz-zavarba került és postán várt egy nagyobb összeget. Nahát éppen vasárnap esett közbe, amikor a posta nem kézbesít. Dehát a zsidónak tudnia kellett, hogy

jött-e pénze hétfőre, vagy sem. Egyszóval elment érdeklődni a postára. Azazhogya elment a pénzeslevélhordótól érdeklődni, aki éppen egy kis kocsmában kuglizott. Nahát a kuglizótársaság jókedvű volt és felbíztatták a levélhordót, hogy mondja a zsidónak, hogy megjött a pénze. Így is történt. Persze hétfőn a levélhordó szeme közé nevetett a zsidónak...

... Azt már nem tudom, — folytatta apám, — milyen lelkiállapotban és mennyire volt megszorulva a zsidó, elég az hozzá, hogy aznaptól fogva sokáig elborult az elméje. A pénze aztán megjött pár nap múlva, de ő azért egyre kereste a pénzeslevélhordót, mert nem hitte. Így ment tönkre az üzlete és így zül-
lött szerte a családja. Egy rossz tréfa következményeképpen. Végre is irgalmas rokonok és barátok megszerezték néki ezt a kis házalóholmit és azóta így jár, magányosan az öreg zsidó. Hát lehet-e valakinek másnak, mint gonosz-szívű embernek tréfálni egy ilyen szerencsétlennel? — fejezte be apám a mondandóját.

Így történt, hogy én, egy ütlegért, a büntetés helyett dícséretet kaptam.

No jó, így van a box-bajnokoknál is. De ez mégis más eset. És én mindig eleven megindulással gondolok arra az öreg zsidóra.

PAP IZSÁK: TALÁLKOZÁS

*Jön, martíri lelkek csendje vele,
lány fuvolák dala némul szent, szóttalan ajkán,
barna szemén halk, égi mosolygás,
homloka fénylik hősi csodákban,
ő maga boldog áldozatosság szűzi, tudatlan,
szent kehelye.*

*Jöttem eléje százhúrú hárfán
csengő zeneszóval, lejtésre csiszolt, rímekbe kilengő,
sugarakba felívelt lángú dalokkal:
dicskoszorút neki fonjak, —
s csendje előtt zene, láng kialudtak
szóttalan, árván.*

Lesser Ury: Vízözön — Sintflut

SÓS ENDRE: ETHIKA ÉS TECHNIKA

Az orosz szovjet második ötéves tervében az új társadalmi rend szervezői fokozottabb gondot fordítottak a „szellemi munkára“. A népbiztosok tervei szerint a második öt esztendő alatt végleg le kell számolni a „vallás mételyével“ és be kell zárni a még megmaradt néhány templom kapuját is, hogy e tervgazdálkodási periódus befejeztekor se ejthessék ki többé nyilvánosan Isten szent nevét. A felnövő ifjúságnak csak annyit szabad tudnia az Egek Uráról, hogy volt valaha egy Istennek nevezett képzelt lény, akinek a nevében a hatalom birtokosai szelídségre és türésre intették az embereket és akinek a cégére alatt a kiválasztottak vagyont gyűjtöttek!

Rémes elgondolni, hogy mi lesz az új orosz ifjúsággal?! De az Istentelenek Internacionáléja még távolabbi terveket is forgat az agyában. Az Isten-ellenes propaganda megindítását Európa különböző államaiban.

Berlinben és Párisban, Bécsben és Brüsszelben máris megalakultak az Istentelenek Szervezetei. Sőt, Németországban oly nagymérvű kezdett lenni a mozgalom, hogy a Papen-kormány nemrégiben rendeletileg oszlatott fel néhány ilyen túlságosan agresszív egyesületet.

Ezeket a mozgalmakat nem lehet természetesen ilyen hatalmi szóval „elintézni“. Az üldöztetés, a mártírcsinálás csak arra alkalmasak, hogy a könnyen-lelkesedők szemében megdicsőítsék az „eszmét“.

A szovjet területére nem hatolhat be semmiféle európai propaganda. A szovjet területén folyó Isten-ellenes mozgalmat, sajnos, ölbetett kézzel kell néznünk... Az európai Isten-ellenes szervezkedést azonban módunkban áll ellensúlyozni.

Berlinben, például, történtek is komoly lépések.

Vízhordó zsidó Lublinban — Wasserträger in Lublin

Nemrégiben megalakult a Felekezetek Munkaközössége. Ez a tömörülés egypár sikerült estét rendezett és egypár látogatott népgyűlést hívott össze, amelyeken egymás mellett ültek a pódiumon és egymásután szólaltak fel — a katolikus pap, a református lelkész és a zsidó rabbi. Együtt dicsőítették az Egyetlen nevét és együtt hirdettek küzdelmet az Egyetlen káromlói ellen.

De ez a — talán szabad így neveznem — „külső munka“ nem elég. Ezt a tevékenységet támogatnia kell a „belső munkának“.

Tettekkel kell meggyőzni a híveket arról, hogy a vallás nem a hatalmasok védőbástyája, a kiváltságosak privilégiuma. Sőt, a vallás volt minden időkben az a „fékezőerő“, amely útjába állt a garázdálkodóknak, az emberi erő és az emberi lélek kufárjainak. S ha mégis akadtak olyanok, akik a hit leple mögül az erősebbeket védték és a nagyokat magasztalták, akkor ezek visszaéltek a vallással.

És minden vallás közül éppen a mi vallásunk a legszociálisabb vallás. Mi nemcsak az Egyistenhitet adtuk a világ népeinek fejedelmi ajándéknak, hanem sok mást is. Jogot adtunk a rabszolgának. Amikor a római kódexek még „tárgynak“ tekintették a rabszolgát, akit az ura akkor ölhetett meg, amikor akart, mi már kimondtuk, hogy a rabszolga öldöklő gazdája közönséges gyilkos... Vagy nem mi zsidók tiltottuk-e el már a legrégibb időkben a kamatuzsorát?

A vallás feladata, hogy támasza legyen a gyöngéknek és istápolója az elfáradtaknak. A rabbik keressék fel a nyomortanyákat, menjenek le a pincelakásokba... Ha ezt fogják tenni, akkor nem félek az Isten-ellenes propagandától. Akkor nem félek attól, hogy Izráel népének szerteszét élő tagjai között nagy pusztítást vinne véghez a divat.

Hirdessék a rabbik és kiáltsák szét a papok, kiki a maga házatáján és a maga nyájában, hogy, hiába zengik a technika dicsőségét az új idők kufárjai, a technika csak akkor hozhat áldást, ha etikával párosul. A technika feladata, hogy megoldja a szociális kérdést kívülről, az etika feladata, hogy megoldja a szociális problémát belülről. Csak ez a két eszköz együttesen viheti el az emberiséget egy jobb, emberibb, istenibb korba.

A technika — etika nélkül — újabb rabszolgaságba hajtja az embert. A technika — etika segítségével — a gép urává teszi az embert.

De igazi etika csak az Egyistenhit alapján lehet. Minden hittől független etika — perc-etika, forgatható etika, amelyet akkor és úgy dob el az ember, amikor és ahogy kedve tartja. Éppen ezért fel kell világosítani a homályosan-látókat, be kell ágyúzni a süketek fülébe, hogy csak Isten teremthet békét a földön, Isten adhat erkölcsi szilárdságot és akik fellázadnak hatalma ellen, azok nem a gyöngéket, nem a gyámolításra szorulókat akarják védeni, hanem a még szabadokat és egyenesen-járókat is igába akarják hajtani.

FARAGÓ SÁNDOR: KARFUNKEL ÉS AZ Ő NOTESZE

Jázminban Karfunkel bácsi volt a tradíció. Pontosan számontartotta, hogy ki cigarettázott szombaton, ki ment el a zsinagógába és ki maradt otthon, listát vezetett róla, hogy ki használja husvétkor is a rendes hétköznapi edényt, sőt azokról az idős hölgyekről is volt jegyzéke, akik nem rejtették paróka alá a saját hajukat. Karfunkel bácsi mindent tudott, neki nem kérkedhetett senkisémmel azzal, hogy vallásos, kérlelhetetlen szigorral elővette noteszét és ráolvasta szegény bűnösökre nagy vétkeiket. Kis vörös ember volt Karfunkel, zöld vadászkalapot viselt és bizony komikus látvány volt a dzsentris vadászkalap alól kikandikáló huncutka! Mindig a kezében tartotta elmaradhatatlan noteszét, ebben voltak feljegyzései a jázmini hitközség tagjainak vallásos életére vonatkozólag. Foglalkozására nézve koldus volt, reggeltől estig járta a jázmini zsidó házakat. Nem kért, nem könyörgött, nem alázkodott meg, hanem ezekkel a szavakkal állított be a jázmini zsidókhoz:

— Adjon hálát az Istennek, ha adhat nekem!

De tíz filléرنél kevesebbet nem fogadott el. Ha valaki kevesebbet akart neki adni, akkor szépen visszaadta a pénzt:

— Éppen rajtam akar spórolni? — mondogatta ilyenkor. — Cigarettazzon kevesebbet! Vagy muszáj magának cselédet tartani? A felesége nem fogja letörni a derekát, ha maga vixeli a padlót! Úgyis mindent megessz maguknál a piszok!

Ilyeneket mondott, azután sértődötten távozott. De tíz filléرنél többet sem fogadott el. Ha valaki törtenetesen húsz fillért akart adni, akkor így szólt:

— Miért dobja ki a pénzt? Nem megy magának olyan jól, hogy nekem húsz fillért adhat! A gyerekei lyukas harisnyában járnak és húsz fillért ad koldusnak! Gondoljon öreg napjaira!

Karfunkel bácsi volt a legszemtelenebb koldus a földkerekségen. De azért mindenki szívesen adott neki. A jázmini kávéházban, a billiárdasztalok körül sok jóízű történet keringett Karfunkelről. Ha valakit leszidott, vagy megdicsért, akkor ezt még aznap megtudta az egész város. Keresztény embertől nem fogadott el pénzt. Ha keresztény ember akarta megtisztelni valami adománnyal, akkor ezzel utasította vissza:

— Nagyon szépen köszönöm, de nekem csak adjanak a zsidók. Én nem akarok konkurenciát csinálni a maguk szegényeinek. Én nem akarok antiszemitizmust.

A noteszét még nem látta senki. De akinek a neve mellett valami kompromittáló megjegyzés volt, ahhoz nem ment el. Aki nem tartotta be szigorúan a rituálét, vagy aki kerülte a zsinagógát, azt Karfunkel kihagyta pumpoló körútjából. És Singertől, a vasuti restistől sem fogadott el soha. Pedig Singer mindent betartott, buzgó zsidó volt, aki még gondolatban sem mert vétetni a vallási szabályok ellen. Egyike volt a hitközség leggazdagabb tagjainak. Egy-szer a piactéren találkozott Karfunkellel és megkérdezte tőle:

— Hozzám miért nem jön el sohasem, Karfunkel? Szívesen adok magának. Talán benne vagyok a noteszben?

— Nem, — mondta Karfunkel mogorván.

— Hát akkor miért nem kér tőlem sohasem?

— Mert maga nekem nem szimpatikus, — felelte Karfunkel és büszkén továbbállt.

— Dehát mit csináltam én magának? — kérdezte Singer, akit már bosszantott a dolog.

— Semmit.

Karfunkel kiegyenesedett és most egy fejjel magasabbnak látszott.

— Én ahhoz megyek koldulni, akihez akarok, — mondta. — Engem nem lehet kényszeríteni arra, hogy olyan emberhez menjek, akihez nem akarok. Jól megválogatom a klienseimet. Ha Singer úr megpukkad, akkor sem fog engem sohasem az előszobájában látni.

Lesser Ury: Kávéházban — Im Café

Singer kétségbe volt esve. Nem tudta elképzelni, hogy mi baja van vele az öreg, rigolyás koldusnak. Megbízott másokat, kérdezzék meg tőle, miért nem koldul nála is. Karfunkel dühösen felelt:

— Nem megyek ilyen csúnya zsidóhoz...

Ezt visszamondták Singernek. Szegény azonnal hazaszaladt és megnézte magát a tükörben. Nem is találta magát olyan csúnyának. Igaz, hogy szarkalábak éktelenkednek a szeme körül, igaz, hogy megfőrnnyedt már kissé és kihullottak a fogai, de azért voltak sokkal csúnyább zsidók is Jázminban, akikhez Karfunkel szívesen ment el koldulni. Mit akar tőle az öreg? Singer úr sok pénzt adott volna érte, ha Karfunkel csak egyszer, egyetlenegyszer eljön hozzá. Egyszer az utcán erőszakosan megfogta Karfunkelt és a kezébe nyomott egy szép csillogó ötpengőst, Karfunkel csak nézte egy darabig, de azután elhajította magától a pénzt, becsmérő, lenéző tekintetet vetett Singerre és továbbment. Többen látták ezt a jelenetet a piactéren, Rákóczi öreg fája mellett. Singer arcába szaladt a vére, felkapta az ötpengőst és lelkendezve futott Karfunkel után.

— Hallja, ha nem fogadja el ezt az ötpengőst, akkor én megverem magát!

— Nem hagyom magam terrorizálni! — kiáltotta Karfunkel. — Mondtam már ezerszer, hogy nekem nem kell a pénze...

— De miért nem, az Isten áldja meg? Én segíteni akarok magán! Engem bánt, hogy minden niemandtól elfogad, csak éppen tőlem nem!

Karfunkelt elfutotta a düh:

— Micsoda? Singer úr azt mondja az én klienseimre, hogy niemandok? Singer úr sértegetni meri az én klienseimet? Kikérem magamnak!

És elszaladt. Singer lesújtottan nézett utána. Érezte, hogy hiába gazdag, hiába nagybójtja meg most a vasuti restit, hiába vesz új tóratekercset a templomnak, hiába adja férjhez tekintélves hozománnyal a leánvát, azt soha életében nem fogja megélni, hogy a kis vörös Karfunkel koldulni jöjjön hozzá. És fáió szívvel és nagyon szomorúan, egy életre lemondott Karfunkelről...

*

Karfunkel parasztházban bérelt szobát, a külvárosban. Mindig pontosan fizette a lakbért. Gyurikóék nagyon meg voltak vele elégedve. Minden reggel hat órakor felkelt és munkába ment. Este tért csak haza. Gyurikóék sohasem látták őt napközben. Ma reggel elmúlt nyolc óra is, de még nem hagyta el a szobáját.

— Eredj már, — mondta Gyurikó a feleségének, — nézd meg, mi van a vörös zsidóval, még nem látam ma reggel. — Gyurikóné bement a kiadó-szobába és majd elesett a csodálkozástól. Karfunkel még feküdt! Reggel nyolckor még feküdt! Erre tíz éve nem volt példa.

— Beteg. Karfunkel úr?

— Nem vagyok beteg, — suttogta Karfunkel, — hanem meghalok.

— Bolond beszéd! — felelte az asszonv. — Keljen csak fel szépen, mert már nyolc óra van.

— Ha én egyszer azt mondom, hogy meghalok, akkor meghalok, — mondta Karfunkel szomorúan. — Hazudtam én már magának valaha, Gyurikóné? Nem olyan szerencsétlenség. Kinek fog hiányozni az öreg Karfunkel?

Gyurikónénak bizony könnyes lett a szeme. Már úgy megszokták ezt a kis vörös embert, pedig amikor kiadták a szobát, nagyon tanakodtak azon, hogy zsidónak adják-e. Gyurikóné még felelni akart valamit, de ekkor látta, hogy az öreg arca eltorzul. Erőlködött, kidagadtak homlokán az erei és görcsösen kapargálta ujjaival a kékcíkos lepedőt. Gyurikóné közel hajlott és még hallott egy pár elsuttogott szót:

— No ügye, hogy meghalok! Ha én egyszer mondok valamit Gyurikóné, akkor arra maga mérget vehet!

És ezek voltak a kis vörös Karfunkel utolsó szavai. Az orvosok azt mondták, hogy a szíve ölte meg. Temetésén ott volt az egész hitközség. Még Singer is elment, ő is le akarta róni kegyeletét azzal az emberrel szemben, aki soha egy fillért sem akart tőle elfogadni...

Később aztán kiderült Karfunkel titka. Megtalálták a noteszét is. Hivatalos urak nézték át a notesz minden lapját, mert maradt néhány száz pengő utána és végrendeletet kerestek. A noteszből egy régi fénykép hullott ki. Gyönyörű, fiatal leány nézett a képről a hatóság embereire.

— Ez a kép legalább negyvenéves, — mondta a rendőrkapitány, — Istenem, ez az öreg zsidó is volt fiatal...

És azután böngészni kezdtek a híres noteszben. A kihullott fényképre vonatkozólag is találtak utalást:

„Steinerhez nem megyek, mert ő vette feleségül a Malvint és nem én.”

Mulatságosak voltak a többi bejegyzések is.

„Mayer szombaton cigarettázott. Törölve.”

Vagy:

„Schlezingert keresztényhez adta a lányát. Törölve!”

„Galitzer fia nem volt bármicvó. Ahogy ők engem látni fognak!”

„Kleinéktől beszédtek a Bikur-Cholim perselyt. Nem volt benne egy fillér sem. Steiner stornirozva.”

És a vasuti restisről, Singerről hosszabb bejegyzés volt a híres noteszben. Most már mindenki megtudhatta, miért nem fogadott el az öreg Karfunkel Singertől egy fillért sem.

A bejegyzés így szólt:

„A Singer ma elment Nyitrára. A horbéllyal késsel borotválkozott. A Braunhoz ment ebédelni a Simplonba és sertés-csülköt rendelt káposztával. Ebéd után egy fiatal német nevelőnővel sétált a püspök-várban és megcsókolta a kezét. A Singernek nem sétáljon nevelőnőkkel Nyitrán, a Singernek van egy szép felesége. Isten tartsa meg őt. A Singernek négy szép gyereke van, nagyra nőjjenek! Amíg én élek, — nem megyek el a Singerhez...”

Ambrus Balázs: Ki tudja?

*Ki tudja, hogy valaha éltél,
Hogy dolgoztál, küzdél, reméltél,
Hogy sorsodnak tört volt az útja,
Ki voltál, Anyám, ó ki tudja?*

*Ki szól, hogy itt valaki eltűnt,
Ki mondja, hogy valami megszűnt,
Ki érzi mióta hiányzol,
S üres a ház, üres a jászol.*

*Házunknak régi folyosóján,
Mennyit tünődöttél sok-sok órán,
Vendégek jöttek, tovamentek,
S vitték az emlékét egy Szentnek.*

*Ökrös szekerek járnak arra,
Szénát visznek a folyópartra,
Ökrös szekerek mennek sorba',
S a Te szived remeg a porba'.*

*A szemeimbe könnyek futnak,
Ne félj Anyám én tudva-tudlak,
S hirdeti toll, hirdeti zsoltár,
Hogy Te az én jó Anyám voltál.*

AJÁNLÁS:

*Anyám te földöntúli Jóság,
Fogadd e verset, mint egy rózsát,
Fogadd el tőlem, tűzd hajadba
S tekints le kegyesen fiadra.*

Lesser Ury: Önarckép — Selbstbildnis

LESSER URY

(HALÁLÁNAK ELSŐ ÉVFORDULÓJÁRA)

Hetvenedik születésnapja előtt, amikor a művészvilág Németországban és azon kívül a nagy mester ünneplésére készült, a „Nationalgalerie“ műveinek kollektív kiállítását készítette elő, a zsidóság pedig hatalmas bibliai képeinek múzeumi elhelyezését igyekezett megoldani, — elmélgedésnek csúcspontja előtt roskadt össze Lesser Ury, berlini hideg műtermének négy fala között. Magányosan, elzárkózottan élt és társtalanul, elhagyatottan halt meg. Egész pályája küzdelem volt új művészi igazságokért, amelyek ma már mindenki előtt magától értetődőek, sőt részben túlhaladtak is. Lesser Ury, a német impresszionizmus úttörője, Birnbaumban, Posenben született, fiatalon berlini áruházba kerül inasnak, 17 éves korában Düsseldorfba megy „művészinasnak“, majd Münchenben, Párizsban és Belgiumban folytatja művészi tanulmányait, 1887-től kezdve állandóan Berlinben él és dolgozik. Itt alkotja újszerű képeit a nagyvárosról, az esős aszfaltról, a ragyogó kávéházról, emberek és kocsik áradatáról és mindarról, amiben a metropolis dobogó ritmusa lüktet. Sorsa forradalmársors lett, nem értették meg. Kiállításait sikertelenség kísérte, gúny üldözte. Éhezve, nélkülözve alkotta pezsgő élettől duzzadó, lámpafényes városképeit. De meg-

alkudni nem tudott. Egyenesen, egyedül haladt a mesgyén, csak néhány barátja, tisztelője tartott ki mellette. Csak mikor az impresszionizmus Franciaország után Németországban is megértésre talált, kelt fel Lesser Ury csillaga.

Ekkor azonban már felülkerekedett a művészen a remete-természet. Műtermének mélyébe zárkózva, mint valami barlanghomályba, a Biblia világát álmodta vissza és az emberiség nagy problémáit vetítette vászonra. A *Víz-özön*, *Ádám és Éva*, *Mózes*, *Dávid* és a zsidó heroikus korszak többi hősei foglalkoztatták fantáziáját. De megjelent műtermében a siralmak prófétája, *Jeremiás* is, aki víziójában egybeolvad a földdel s az éggel. És Koheletként látta az Ember három korszakát, a gyermekét, a férfit és az aggastyánét, akinek bölcsesége: Minden hiúság, hiába-
valóság. És látta Herzl látomásával egyidőben a *Jeruzsálem* felé sóvárgó zsidó tömegeket. És a *haldokló Mózes*t, aki örök emberi tragikumával, legszentebb életcéljának elérése előtt az Ígéret földjének víziójával húnnya be a szemét Nebó hegyén. Ebben a képében emelkedik Lesser Ury művészete a tökéletesség legmagasabb fokára. (P. J.)

Lesser Uryról igen értékes monografiát adott ki Adolph Donáth, az ismert berlini műkritikus: „Lesser Ury, seine Stellung in der modernen deutschen Malerei“ (Benjamin Harz Verlag Berlin).

AVIGDOR HAMEIRI (TEL-AVIV): A HERCEGNŐ

A plakátok rendkívüli képet lármáztak: „tragikus drámát, amely az utolsó könnyet facsarja ki az emberből“. Bementem, néztem — és nem facsarodott ki az utolsó könnyem. Hazamentem unatkozva. Közben valahogy a város vége felé bolyongtam el, a bolygó Holddal együtt, amely a messze-magasból szívja az álmodozó narancsok illatát.

Egyszerre csak ott találok magam a csöndes külvárosban.

Az egyik nagy ház bejáratánál, a Rotschild-parkban, valaki édesen alszik. Messziről hallok a lélekzését. Megállok és nézem. Csönd...

A park órája kettőt zeng.

És az óra varázshangjára — megjelent előttem egy film. Nem tragikus dráma — és, ha nem is az utolsót, de egy könnyet képes kicsalni az ember szeméből.

Ime, úgy, ahogy lepergett előttem:

A chaluc ott alszik a nagy ház bejáratánál. Megnézem közelebbről: arca borotvátlan. A haja zilált.

Átmegyek az utca tulsó oldalára, mert egy fiatal pár közeledik. Akarom látni, hogy reagálnak majd az alvóra.

Kissé elbujok s úgy látom és hallok.

A fiatal pár lassítja a járását. Nem látják még az alvót. Ők csak sajátmagukat látják: egymást. A lány megáll. Még a nagy háztól egynéhány lépésre.

— Bocsásson meg, de én itt lakom, a következő házban.

És kezét nyújtja.

— Mit sietsz? És miért mondod nekem, hogy „bocsásson“? Én nem vagyok „bocsásson“, én „bocsáss“ vagyok.

— Jó. Bocsáss.

— Nem bocsátok. Tegnap éjjel még később volt. Te mindig sietsz.

A lány megsimítja a fejét, nagy mély, kezdő szerelemmel:

— Én szenvedek temiattad. Mindig későn jövök haza. A szüleim nincsenek ehhez szokva.

A fiú megöleli. Szemébe néz: — Te hercegnő vagy.

A lány csöndes nevetésbe tör ki:

— Igen, hercegnő. Ilyen ruhában.

A fiú végigméri:

— A ruhád még túlságosan burzsoá. Holnap eljössz chaluca ruhában. Érted? Nem szeretem ezeket a sallangokat.

— Jó. De most: salóm. Jó éjt.

És megy.

A fiú azonban beléje karol. Egynéhány lépést együtt mennek. A lány megáll a nagy ház előtt. Még most sem látják az alvót. Megállanak. A fiú megfogja a kezét

— Szégyen — mondja a fiú — már két hete ismerjük egymást és még nem is tudom a családi nevedet.

— Minek a családi név? Hisz tinálatok a kevecében sincsen családi név. Aztán meg: az én szüleim sem kíváncsiak olyan nagyon a te családi nevedre.

— És te?

A lány megsimogatja a haját. A fiú megöleli.

Hosszú csók.

A hold most jobban megvilágítja őket.

Egyszerre csak felébred az alvó, egy pillanatig nézi a csókba dermedt párt — köhint egyet, aztán gorombán:

— Hej! Ez nem mozi kérem! Én nem fizetek nektek! Nincs bilétám!

A pár nagyon megijed. Egy pillanatig nézik őt, de köz-

ben felkel a borzas és máris ott áll a bejárat ajtajánál, keresztbe feszül és elállja a lány útját: — Stop, Grete Garbó! Ne olyan sietve. Milyen jogon csókolod te az én barátomat?! He?

A szerelmes fiú megismerte borzas barátját.

— Ulya! Ne bolondozz Ulya!

És odalépett, hogy egyengesse a lány útját befelé.

— Nem lehet. Először be akarom invitálni a hercegnődet az én palotámba egy rövid vizitre.

Mindketten látják, hogy ez hallotta a beszélgetésüket.

— Nagyon szívesen — mondja a lány — de most késő van.

— Nincs messze. Az én palotám itt van, ni. Itt.

És mutatja a küszöböt — és le is ül.

— Ez itt a vendégszoba, ez pedig itt a háló.

— És az ebédlő? — kérdi a lány.

— Fölösleges. Ha majd lesz enni valóm — ráérek arról is gondoskodni.

Megfogja a lány kezét és lehúzza:

— Tessék helyet foglalni.

A lány kénytelenül leül.

— Ül le te is — mondja a fiúnak.

— Simek! Adjál cigarettát, hadd kínáljam meg a vendégeimet.

A fiú átadja a skatulyát. A borzas átveszi és megkínálja őt.

— A hercegnő nem dohányzik — mondja a fiú, Simek — és leül a lány baloldalára.

— Ulya, — mondja a fiú cigarettázva — neki haza kell mennie. Ereszd haza. Késő. És énnekem is.

— Mit? Te is? Haza? Mondok valamit, Simek: ne hencegj! Nekem fölösleges elárulni, én úgyis tudom; neki pedig elárulom: ő is itt lakik velem, itt, a másik hálóteremben.

— Nincs lakástok?

— Ej, fecseg — mondja Simek, aki restelli a dolgot.

— Ki mondja, hogy nincsen? — mondja a borzas. — Lehet, hogy neked jobb lakásod van. Te hercegnő vagy.

— Én komolyan kérdelem: hogy van az, hogy nincs lakásod? — kérdi a lány a borzától.

— „Lakástok“, „tok“, többesben.

Csönd. Simek mélyen szívja a füstöt.

— Kérdezd meg őt, Fenségkisasszony, a hercegedet, ő tudja, miért nincs lakásunk. Ő az oka egy kicsit. Különös betegségben szenved: burzsuj-szerelemben. Szereti a gazembereket.

— Igaza van, nem tehetek róla, de szeretem őt.

— Csak ne teréfálg, fiú. Ha nem te, nem mert volna az a lóköttő kidobni bennünket a lakásból mint a mosogató rongyot.

— És mégis azt mondom neked, Ulya, hogy az az ember nem tehet róla. Kell neki a hely, építeni akar rajta.

A lányhoz pedig:

— Tudod, ott állt a sátrunk egy üres telken. A telek gazdája most építeni akar ott házat, hát kénytelen volt.

— „Kénytelen volt“. Én pedig úgy tudom, hogy nem is akar építeni ott. Egy ember pedig, aki elkerget családkokat egy helyről, ahol még csak nem is akar építeni — az egy közönséges gazember. A nyavalyás!

— Van egy ötletem: elmegyek hozzá és kérek nála munkát a házépítésnél azon a telken!

— Hisz hallod, hogy eszeágában sincs építkezni.

— Hát akkor miért kergetett le bennünket?

Most a lány is beleavatkozik:

— Hisz hallod: mert gazember.

Simek ránéz a lányra:

— Már te is? Palesztinában nincs gazember. Én már három hónapja élek itt, és még nem találkoztam egyetlen gazemberrel sem.

— Én pedig öt éve vagyok itt és naponta találkozom két és fél gazemberrel.

— Ki az a fél? — kíváncsi a lány.

— Van egész és van félgazember — magyarázza a borzas. — Egy zsidó, aki lekergeti a sátrásokat a telkéről, mert építeni akar rajta — az egy fél lóköttő. Aki pedig lekergeti és még csak nem is akar építeni — egész lóköttő!

Csend. Mind a hárman gondolkodnak.

— Gyere át ide — szól Simek a lánynak — ő túlságosan erős kifejezéseket használ. Nem akarom, hogy rád ragadjon. Gyere át hozzám.

A hercegnő átmegy lassan a Simek jobb oldalára, de közben mondja:

— Neki igaza van. Habár a nevét se tudom még.

— Lehet, hogy igaza van, de azért csak gyere ide mellém.

A borzas felkel és hidalgósan meghajol:

— Doktor Paradicsom vagyok, ügy- és hát-véd, szükség esetén pedig könyv- és lóköttő. S kihez van nekem szerencsém?

A lány helyett Simek felel:

— Tel-Aviv hercegnője.

— Ej! Ti folyton viccelődtek — én pedig nem fogom fel az egész ügyet.

— Mi van itt felfogni való? A rendőrség kellene, hogy „felfogja” azt a rágcsálót!

— Ne hallgass rá. — Itt van például ez a ház. Ennek a háznak a gazdája is lekergette annak idején a telken lakó sátrásokat — s mingyárt rá felépítette ezt a házat. És ki építette? Ugyanazok a chálucok, akiket lekergetett és köztük ő is, Ulya! — Nem te mesélted-e nekem, mikor én is hozzátok szegődtem e ház felépítésében, három hónappal ezelőtt? Mikor megjöttem.

A hercegnő tágra nyitja szemét:

— Ennek a háznak a tulajdonosa?

— Igen — mondja Simek. — Hát nem volt érdemes elkergetni a barakokat és sátrakat, hogy aztán, ezt a házat építsék helyettük?! A sátrások találtak maguknak más telket. Itt pedig — egy palota diszlik! — Erre azt mondja ő: lóköttő és gazember!

— Csak felet mondtam!

— Csak felet! Még negyed se! Ilyen palota! — Barátom, én mondom neked: összes cselekedeteim, amit életemben tettem — subikszok ahhoz az érzéshez képest, hogy én építettem ezt a házat!

Erre a borzas megmozdul:

— Nunó! Kicsit mégis csak sok: te építetted! — Ő építette! Mit szólsz ehhez az új Solness építőmesterhez? — Aki alig bújt ki még a hajó szuterrénjéből! Ő építette! Ő! — Hát kicsoda?! Nem én? Hát ki cipelte a hátán a cserepet a háztetőre?

A borzas felkacag:

Ő építette a háztetőt! Nagyon jó! — Mióta szokás a háztetőt „építeni”?

— Mióta? — Nyolcszáznegyvennégy cserepet cipeltem én magam, saját vállamon: Pont nyolcszáznegyvennégy — annyit, mint nyolcszáznegyvennégy!

— És közülük hányat törtél el? És hány darabra törted el, amit eltörtél?

Itt már a hercegnő is beleavatkozott:

— Ki számlálja a darabokat?!

— Hogy ki számlálja? — szól a borzas. — Hát a cserepeket ki számlálja? Egy ilyen vadonat újdonsült imigráns! — Ha én számlálni akarnám a padló-téglát, amit öt év óta rakosgatok Tel-Avivban, akkor berendezkedtem volna két magántitkárral, három könyvelővel és négy gépírókisasszonnyal, a három font havonta és tizenkétórás kihasználással túlórai bér nélkül! — Tudod-e, fiú, hány padló-téglát raktam én le mióta itt vagyok? Hatvanezer-nyolcszázhetvenkettőt! Pont! Annyi mint hatvanezernyolcszázhetvenkettő!

Simek ránéz, aztán egy harcrakész gesztussal, de lassan felemelkedik:

— Nem méltóztatik-e beleszámítani ennek a háznak a tégláit? Mi?

— Oh! Dehogy! Isten ments! — szól a borzas gúnynyal. — Ennek a háznak a téglalapjait te raktad le. Nem-de?!

Szól és oldalvást néz végig rajta.

A hercegnő rosszat sejt:

— Nem volna kedvetek egy kicsit veszekedni?

Simek erőt vesz magán a hercegnő kedvéért. Nyugodtan szól:

— Én nem veszekszem. Minek veszekedni? Ha minden ilyen felvágásért veszekedni akarnék, akkor...

— Akkor?! Mi „akkor”? Mondd hát: mi „akkor”? Hallani akarom, mi „akkor”? Érted, vagy nem: én azt kérdelem, hogy: mi volna „akkor”? Mondod, vagy nem mondod?!!

— Kicsit némábban, hékás! Éjjel van.

— Némábban? Tehát akkor némábban kérdelem: mi volna „akkor”? De nekem azonnal felelj!

— Hogy mi volna akkor? — Hát mondd, kérlek, gyalázattal: Te komolyan azt hiszed, hogy ennek a háznak a balatnyijait te raktad le? No, mondd, ne szégyeld magad!

— Dehogy szégyellem. Lerakni te raktad le — de az én instrukcióimra.

— Ahá! A te instrukciódra! Csak éppen az én kezemmel.

A borzas gondolkodik egy pillanatig, aztan nyugodtan, a Talmud melódiájával mondja:

— „Az ember küldönce olybá vétetik, mintha ő maga volna!”

— Mit, mit? — kérdi a hercegnő. — Ez nekem Hermon. Ezt én nem értem. Tudniillik én ebből még mindig nem tudom: Ki rakta be ennek a háznak a kőköcsait? Ez pedig véletlenül érdekel engem...

— Hogy ez mit jelent? — mondja Simek gunnyal. — Ez annyit jelent, hogy ő most a Talmudot idézi. Tudod? A Talmudot. Ő... Aki nincs tisztában azzal, hogy tulajdonképpen, hogy milyen imát rebegnek a mézzel pörkölt retekre?

Mond és leül a hercegnő mellé.

— Talán inkább azt kérdeznéd, milyen imát rebegnek egy ház alapkölefektetésére! Mi?

A hercegnő megint veszedelmet sejt:

— Fázom, Simek. Takarj be kérlek pokróccoddal — szól és betakarozik Simek kezeivel. — Áh, nagyszerű paplan! Nos, gyerekek, aludni! Éjjel van!

Egy percig csend.

— Micsoda zaj ez megint?! — kérdi hirtelen a lány és felemeli a fejét.

— Bocsánat — mondja Simek —, ez az én tisztelt gyomrom, kérem. Vacsora előtt nem akar aludni.

— Ilyen ronda, kényes gyomrot az ember otthagya Európában — szól a borzas és köp egyet.

Megint csend. Aztán:

— És egy ilyen muszkafejet az ember otthagya Szov-jetiában!

— Ennek a muszkafejnek köszönheted, hogy egy kő-kockát tudsz lerakni rendesen. Azonkívül pedig: ha még egyetlen szót büffögsz, elárulom, hogy ebben a házban tulajdonképpen semmi részed nincsen. Hogy te raktad le a legfelsőbb emelet kőköveit? Hát azokat éppenséggel bepakolhatod magadnak finomított ricinusba! — Más!

— A házat pedig te építtetted, mi? Persze, hogy te! Esküszöm!

Erre a borzas valósággal megrázódik:

— Hát ki építette?! Mit? Ki építette ezt a házat?!

— Gyerekek! Hülyék! Dögöljete már le egyszer! — parancsol a hercegnő, újra befogja Simek két ágaskodó kezét, a másik kezével pedig befogja a száját. — De a borzas nem tágit:

— Én azt kérdeztem: ki építette ezt a házat?! Há?! — kiabálja most már egészen hangosan. — ki-építette — ezt — a házat?!

— Hagyd őt, Simek. Ne felelj. — Hadd rikkantson.

De Simek a finom lánykéz alól is morog.

— Én! Én!

— Kicsoda? Te?! — ordít a borzas. — Hogy te?!?

— Mit ordítsz itt? — szól a hercegnő — menj és ordíts a saját házad előtt!

— Bocsánat kisasszony: ez a ház éppenséggel az enyém. Ezt a házat én építettem, nem az ön talmudistája!

— Ah, úgy? A ház az Öné, uram. Az más. Akkor kérek egy kis szobát. Csak egy kicsi szobát. Kap egy csókot. Nos?

Erre Simek a lány arcába néz:

— Nyavalyát adsz neki, nem csókot. S ő is nyavalyát adhat és nem szobát! — „Az ő háza“...

— Csak nem eltalmudizálni kérem a dolgot — szól a borzas kissé veszedelmes komolysággal. — Csak semmi tussolás, kérem. Én azt kérdeztem: ki építette ezt a házat?!

— Mind a ketten, no! — próbál a hercegnő egyezkedni. — Hát persze, hogy mind a ketten.

A borzas nem enged:

— „Mind a ketten!?! — Semmi „mind a ketten“! Öneki ehhez az épülethez semmiféle köze nincsen! — Mit épített ő ebben a házban? Az alapját? Az állványokat? Vagy a maltert ő keverte? No mit? Az első emeletet építette ő? Ő kezdte a második emeletet? Ő fejezte be a második emeletet? Vagy tán a harmadikat? Avagy a negyediket? No mit? Mit?!

Simek felemeli a fejét és vár. A borzas pedig folytatja:

— Ő építette a tetőt?! Ő?

És valósággal sikítja: — Ő?!?!

Simek elvesztette a türelmét. Finoman elhárítja a hercegnője kezét és felkel.

— Hát igen — szól csöndesen, de ijesztő határozottsággal. — Igenis én. Nna! Akkor is én, ha trombitán keresztül sikitsz. Én, uram, én.

A két legény harcra készen áll. Egymáshoz közelednek és úgy állnak, mint két borzas vér-kakas.

A hercegnő felugrik és közéjük áll:

— Mentek a maláriába mindaketten?!?! Először életemben látok ilyen két idiótát éjjélkor!

— Először életedben? — hörög a borzas gyilkosan, — hát akkor még mást is lesz alkalmad látni éjjélkor. Meglátod, hogy ütöm én ki a rohadt fogát a te hercegednek! Mondd csak kedves Princ úr, de világosan: ki építette ezt a házat, én vagy ön? De tüstént! Felel, vagy nem felel?! — kiabálja a borzas teli torokkal. — Feleljen! Érti?! —

Ebben a percben kinyílik az első emelet egy ablaka és kibújik egy fej, aztán egy pizsamás öreg.

— Mi az ott? Micsoda skandalum az ott? — kérdi a pizsamás öreg.

A hercegnő megrémül és el akar bujni, de nem akarja otthagyni a herceget egyedül. Halk suttogással könyörög:

— Édes Simekem! Könyörgöm: menj haza. No menj!

De a két kakas se lát, se hall.

— Felelsz, vagy nem felelsz, te bócher?! Te házitánító! Te...

— Igenis, holsi, felelek! — válaszol Simek mindenre készen.

És egymásnak mennek.

Már is sietek közéjük, de közben lejjött az öreg, aki úgylátszik maga a háziúr, s kezében egy jóra való bot. Már nekik akar menni, de észreveszi a hercegnőt és hirtelen megáll. Szeme majd kinyúlik üregéből. Egy hosszú pillanatig áll és bámulja a lányt, aztán hörgő, hangtalan hangon nyögi:

— Hanna!

S megint csönd. Aztán a lányhoz lép és látja: a lány keze még mindig a fiú kezét szorítja. Erre aztán teljesen megdermed és némán áll. Nézi a fiút, aztán a lányt, oszt megint a fiút. Aztán hirtelen mozdulattal kiüti a fiú kezét a lány kacsójából és felemeli a botját.

Erre a borzas, aki szorult marokkal állott eddig, bedugja mindkét kezét a zsebeibe és széjjelfeszült lábakkal, óriási léptekkel odalép az öreghez:

— Le a bottal, öreg úr!

Az öreg véres szemekkel néz rá, de nem minden félelem nélkül. Akar valamit mondani, de nem talál szót. Csönd. És a csöndben megjelenik a kapuban egy asszony.

Az asszony néz s egy pillanat alatt megérti az egész helyzetet. Hozzájuk lép és mint aki semmiről nem tud, kérdi:

— Kik ezek a legények Hannikám? Ösmerősök?

Hanna az anyjához lép, átöleli a derekát és Simekhez vezeti:

— Ez a Simek, anya.

— A Simek? — kérdi az anya. — És ez kicsoda?

— Ez, anya, a Simek barátja. Hazakisértek.

Az öreg pizsamás pedig áll és némán bámul.

A borzas meghajol az asszony felé és bemutatkozik:

— Dr. Paradicsom vagyok. Néha nyersen, néha sóval!

— Örvendek — szól az anya nyájasan. — Hát akkor mit álltok itt az utcán? Miért nem hívod be őket egy teára, Hannikám? Ejnye, ejnye... Tessenek befáradni!

— Ez klassz ötlet!! — szól a borzas. — Zseniális! Tényleg nem értem, miért állunk itt? Nem igaz?

És az öreghez lép, kilöki kezéből a botot, megfogja a kezét, beletapsolja a markát és azt mondja:

— Mazeltov, apám! Én mondom magának: ilyen csalátagot a Rothschild pénzeért se kapna! No, gyerünk!

Hónalá veszi az öregot és befelé indul.

Egyszerre hallom, a hercegnő mondja:

— Tudod papa, ők építették a házunkat. Ketten. Szavamra!

A borzas megáll, a hercegnőre néz, aztán mondja:

— Nna jó! Legyen úgy! Ketten! De csak azért, mert te vagy a hercegnője nékie!

És eltűnnek a kapu aljában.

*

Egynéhány percig ott álltam az utcán s láttam, hogy világos lett fent a ház.

Azóta folyton készülök bemenni egyszer s megtudni, háziúr lett-e a Simek? De mindig félek. Ki tudja? A buta Élet képes mindent elrontani.

Hej, ha én volnék ennek a filmnek a rendezője!

Fordította: K. A.

PATAI EDITH: REFORM VAGY ÁTÉLÉS?

SZÉLJEGYZETEK LILY MONTAGUE ÉS MARGARETE GOLDSTEIN ELŐADÁSAIHOZ

Éppen szemben ültem Frau Professor Goldstein-nal, Lady Lily Montague munkatársával, ezzel a bájos, intelligensarcú asszonnyal és rég nem érzett érdeklődéssel figyeltem szépen felépített mondatait... „mi csak adni akarunk, adni azoknak, akik üresen állanak — az orthodox zsidó maradjon meg az ő konzervativizmusában, a világért sem akarjuk elvenni tőle egyetlen tradícióját sem...” „A zsidóság lelki válság előtt áll, mentsük ami menthető, mentsük főképp az ifjúságot!”

Mindazt, amit még e két főmotívum mellett mondott, a vasárnapi istentiszteletről, a közös zsoltáréneklésről, az amerikai templomok előtt várakozó kocsisorról, — nem tudtam úgy hamarjában értékelni és magamban feldolgozni. Mialatt a szakadó őszi esőben hazafelé tartottam a péntekesti gyertyáim lobogása felé, éreztem, hogy még sokat fogok gondolkodni ezen a kérdésen. És hálás vagyok Goldsteinné asszonynak, aki bennem és bizonyára másokban is újra megindította a keresést, amelyről már-már megfeledkeztünk mindinkább súlyosodó reális problémáink mellett. Azt rögtön tudtam már ott az előadás alatt, hogy ennek az okos, gondolkodó asszonynak mindabban, amit negatívumként mondott, igaza van. Fájdalmasan gondoltam arra, hogy sokak számára a zsidóság vagy a vallás — (itt szigorú precizitással kell disztingválni) üres keretté vált, amelybe csak néha suhan belé egy mélabús kép, egy nagy ünnepen a sófárfúvás döbbenetes hangjai mellett vagy a kaddis remegésénél. Igen, üres keretként cipelik sokan zsidóságukat, üres keretként, amelyet oly könnyen felejtenek valahol útközben, akár felfelé vezet ez az út, akár lefelé. De ezt az „üres keret” teóriát minden eszménél, hazafiságnál, szocializmusnál, cionizmusnál éppen úgy alkalmazhatjuk, mint a vallásnál vagy a zsidóságnál. A kollektív formák mindig csak üres keretek voltak — minden, ami lényeg, az emberen múlik. És ahhoz, hogy a zsidóságot átmentsük, — nem a formák reformálására van szükség. Mert a formák úgy is reformálódnak és megújulnak az időben.

Az amerikai istentisztelet lehet szép, fényes és magával ragadó. Mikor Goldsteinné asszony ottjárt, a márvánnyal kirakott amerikai templom lehetett jólétben élő emberek lelki felemelkedésének finom kerete, de az, hogy a pompás fogatok és autók a templombejárat előtt vagy egy eldugott mellékutcában állnak és várják az istentiszteletről kijövőket, nem lényeges különbség. Sőt az sem lényeges különbség, hogy valaki az egy órára lerövidített istentiszteletet elejétől végig hallgatja-e vagy pedig nagy ünnepeken, vagy szombatoként egy órára „benéz a templomba”. Mindenki addig marad a templomban, ameddig akar, akkor megy és akkor jön, mikor neki jólesik, otthon és külföldön, vonaton, hajón és szállodában annyit tart meg a vallás előírásaiból, amennyit akar, mindenki maga formálja, alakítja, gyúrja, könnyíti és nehezíti a maga zsidóságát — anélkül, hogy egy percig

is tudatossá válnék benne, hogy ő most reformátor vagy liberális önmagával szemben. Nem, — a be nem tartott, a senkire rá nem kényszerített formákban nem lehet a baj okát keresni. A lényeg más síkon fekszik, talán valamely asztrális síkon, hol a lélek legrejtettebb, de legigazabb küzdelmei folynak. De itt — s ez szerintem a „liberális zsidóság eszméjének” legnagyobb félrecsúsztatása, nem a zsidóságért folyik a küzdelem, hanem Istenért, a nagy Hitért, amelyre oly égető szükségünk van mindannyiunknak. Az Istenkeresés nem azonos a zsidóság keresésével. Az Istenkeresés problémája mélyebb, mint a zsidóságé és még annyira sem lehet kollektív formákba szorítani, mint amazt. Itt mindenki egyedül, Istenével, Istenéért küzd, úgy, mint ama bibliai éjszakán Jákob az angyallal. És a problémából újabb probléma nő. Ha valaki megtalálta Istenét, azt jelenti-e ez, hogy zsidóságot is megtalálta? Isten fogalmát épúgy örököljük, mint a zsidóságot, de mindkettőért újra és újra meg kell küzdeni, meg kell szenvedni. És mindkettőért külön-külön. És ezt a két fogalmat variálhatjuk, kombinálhatjuk, összeadhatjuk és megoszthatjuk egymással mindazon matematikai műveleteket, végrehajthatjuk velük mint alfával és betával. Sőt annyira mehetünk, hogy az elsőfokú egyenlet eredménye oda-torkolljon, ahol nincs se Isten, se hit, se zsidóság, csak a nagy fehér Nirvána.

De mindez nem azt jelenti, hogy a „vallás magánügy” jelszóval — el kell temetni, agyon kell hallgatni ezeket a kérdéseket. Sőt. Itt maga a keresés öncél. Itt maga a keresés megtermékenyítő. És ahogy a földi életben minden perc pihenés nélkül haladunk egy ismeretlen Vég felé, úgy haladunk a lelki élet útján kétség és hit között ingadozva, örök keresésben Isten felé. És ha szent percek mélyén megtaláljuk a nagy Szellemet: „akit a bölcs lángesze fel nem ér, csak titokban érző lelke óhajtvá sejt”, ez nem azt jelenti, hogy most már birtokba vehetjük, megpihenhetünk benne. Újra és újra megismétlődik életünkben az az éjszaka, Jákob nagy éjszakája, amelyben küzdött az angyallal. Ha a Halál és Élet nagy igazságtalanságait látjuk, ha beteg, szenvedő gyermekeket látunk, — milyen epedve, vágyva keressük a történetes rettentő értelmetlensége mögött a nagy Mozgatót!

Boldogok a kiválasztottak, akik nemcsak a szépségben, hanem a káoszban is megtalálják Őt.

Ahhoz, hogy az Istenkeresés szintjéről a zsidóságkeresés szintjére érjünk, le- vagy föl- kell-e szállnunk, — nem tudom. De hogy a két kérdést el kell választani, különösen annak, aki reformálni akar, aki újat akar adni, az bizonyos. Hisz még afelől: hogy mi is a zsidóság — faj, vallás, nemzet, érdekközösség — vérközösség — is eltérők a vélemények. Mit akarunk megtalálni és menteni — vallást, fajt, kultúrát? Mit akarunk továbbadni az ifjúságnak, amely, amint Goldsteinné asszony oly szépen mondotta: „die ewige

Glückschance der Menschheit“. — Mit akarunk adni az ifjúságnak? Minden, amit eddig mondtam, elhalványodik emellett a fontos kérdés mellett.

És ha a mai fiatalságra gondolunk, az indulókra, akkor fájó szívvel kell megállapítani, hogy ezeknek a gyerekeknek olyan égető, reális problémáik vannak, fiatal vallukon oly súlyos terhek nyugsznak, hogy nincs, nincs erejük, idejük olyan elvont problémákkal foglalkozni, amelyek nem kapcsolódnak belé a ma életébe. Vallás? kérdik és félig fölényesen, félig szomorúan mosolyognak. Vallás? Nem aktuális. Majd később, ha valahová elérkeztünk. Most... elhelyezkedés, — kenyér, — és még ez előtt tanulási lehetőség, — pályaválasztás.

Majd később! Igen, lássuk be, hogy ma a vallási probléma nem ifjúsági probléma. Majd később! — mondják ők, a fiatalok; csak a mi szívünk remeg meg, ha arra gondolunk, hogy ez a később nem lesz-e késő? Hogy akkor, mikor már volna idejük a lelkükbe figyelni és lebocsájtani a mérőönt a legmélyebb rétegekbe, nem vesztek-e el a zsidóság számára? Itt valami életteltesebb kell, mint egy vasárnapi istentisztelet, baptista templomokra emlékeztető hangulat! Talán visszanyúlás az ős egyszerűséghez, a hatalmas prófétai szóhoz, amely Jezsaiás ajkán hangzott: „Ki kívánta töletek, hogy tapossátok az én udvaraimat — szolt az Úr.“ Vagy ahhoz a talmudbeli szellemhez, amely szerint „a munkás imádkozhat az állvány tetején“. Nem újabb keretek, nem újabb teátrális pompa kell — lélek kell, új lélek kellene. Nem vallásreform, hanem lélekreform.

És végül, hogy ne legyen félreértés. Ezek az utolsó mondatok megint nem jelentik a formáknak, a kereteknek lekicsinylését. Mert a vallás által megmerevített formák mindenesetre zsidó formákat merevítettek meg. Zsidó sajátosságot. És ezekbe a megmerevedett keretekbe mindenki beleöntheti a saját lelkének tartalmát.

És legvégül marad és felénk mered újra, ami a legégetőbb és legfontosabb, az ifjúság kérdése. Nem akarom keverni a fogalmakat, de akaratomon kívül is tollamra tolul a szó és mögötte a fogalom. Palesztina! Kell látni és kell tudomásul venni, hogy ez a fogalom hogy vonz, hogy hódít, hogy gyújt a fiatalok között. Már nemcsak külföldön, de itt nálunk is. Bevallom, ez is keret. Vagy mondjuk másképp. A cionizmus lehet mankó, lehet vándorbot, lehet hegymászó bot. Mindenki másnak használja. De így is, úgy is, amúgy is támasz. Nem csupán realitása, hanem az eszméje, a víziója. Nem térek ki arra, álm-e vagy valóság. Még a legridegebb ellenség sem tagadhatja, hogy ha álm, gyönyörű álm és mindenképpen nagyszerű, a legnagyobb pedagógiai eszköz a zsidó ifjúság nevelésében. Mindenképpen híd, amelyen át átmenthetjük az ifjúságot abba a korba, amelyben talán lesz ideje a vallási problémára, amelyet akkor nem halvány reformtörekvések hatása alatt fog megoldani, hanem eleven, életteltjes zsidóságban — talán olyan szép extázisban, hogy zsidónak tudja látni az Istenarcot.

A ZSIDÓ KÖZÉLET LEGJOBBJAI AZ ELSŐ JEGYZŐK SORÁBAN

A K. K. L. hagyatéki akciója, amely a nyár folyamán a Pro Palesztina Szövetség kezdeményezésére Magyarországon is megindult, 500.000 pengőt akar a palesztinai építőmunka számára felhozni.

Az akció eddig csak Budapesten folyt, de már így is több mint 60.000 pengő tőkeösszeget jegyeztek le a Keren Kajemeth hívei, akiknek sorából kiemeljük:

Dr. Buday-Goldberger Leó, felsőházi tag,	
Dr. Friedmann Ignác, kormányfőtanácsos,	
Dr. Patai József, a Pro Palesztina ü. v. elnöke,	
Dr. Fischer Benjámín, főrabbi,	
Dr. Hajdu Miklós, vezérigazgató,	
Dr. Kahan Niszon,	Goldberger Oszkár
Dr. Izsák Ede,	Goldberger Imre,
Dr. Osztérn Lipót,	Pollák Ernő,
Dr. Lukács Leó,	Márer Arnold,
Ifj. dr. Miklós Gyula,	Szoffer József,
Engel József,	Seiner Imréné,
Elek Gyula,	Schmidek Jenőné,
Szemere Mór,	Jakobovits Jenő,
Weiss Vilmos,	Fürst Leó,
Dr. Epler Henrik,	Neiger Jenő,
Dr. Flesch Jenő,	Dr. Jordán Lajos,
Elfer Arnold,	Klein Ignác,
Dr. Neumann Rafael,	Südfeld Alfréd,
Goldberger Ernő,	Weiss Viktor

neveit, mint akik elsőként siettek hagyatéki biztosításaikat a K. K. L. javára megkötni.

November elején indul meg a *vidéki nagyobb városokban* is a hagyatéki akció, amelyeknek sorát Újpest nyitotta meg, ahol

Dr. Friedmann Dénes, főrabbi,
Arányi Adolf hitk. elnök,
Kálmán Ödönné, nőegyleti elnök és

Dr. Weiss Árpád, a cionista helyi csoport elnöke állottak az akció élére.

Az a lelkes fogadtatás, amellyel a Palesztina-gondolat munkatársai, *sőt eddig távolálló körök is* a K. K. L. hagyatéki akcióját fogadták, élénken rácafolnak a kislelkűek aggodalmaira és *igazolja a K. K. L. bizalmát, mellyel a nehéz idők dacára a palesztinai munka híveitől fokozottabb áldozatokat kér.*

Sőt behizonyosodott, hogy a nehéz gazdasági helyzet, mely elsősorban a fiatalság számára teszi kilátástalanná a jövőt, *az eddigénél sokkal szélesebb rétegek előtt tárja fel* a K. K. L. fontosságát, akik látva a Palesztina felé törekvő fiatalság mindinkább növekvő táborát, a K. K. L. földmegváltási tevékenysége révén is igyekeznek elhelyezkedésüket lehetővé tenni.

A fiatalság különböző szervezetei is jól látják, hogy a *hagyatéki akció révén mily jelentős összegeket nyerhet* a K. K. L. földvásárló céljaira és lelkesedéssel állanak — Budapesten és vidéken egyaránt — az akció rendelkezésére. Buzgó munkájuk ez alkalommal is bizonyára szép eredményeket fog felmutatni.

A hagyatéki biztosítás egészen minimális negyedévi díjak révén teszi lehetővé, hogy a K. K. L.-nak majdan hatalmas összegek jussanak birtokába és emellett a K. K. L. kölcsön formájában már ma is igénybevehesse ezen összegek legnagyobb részét. Éppen ezért a K. K. L. minden hívének ki kell venni részét a K. K. L. ezen új ágazatából és ha az akció munkatársai felkeresik, *nem szabad kivonnia magát abból, hogy 500 pengőtől 3000 pengőig terjedő tőkeösszegekben a K. K. L. hagyatéki biztosítást kössön.*

A Sulchan Aruch szerzői (Egykoru metszetek után)

Die Verfasser des Sulchan Aruch

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

EGY EREDETI ÚT A ZSIDÓSÁGHOZ

Különös idöket élünk, különös emberek a kortársaink. Különös emberek külön utakat járnak: az örök igazságokat mégsem kerülhetik el.

E hó elején jelent meg a Nyugat kiadásában *Pap Károly* kétkötetes regénye. A címe: „*Megszabadítottál a haláltól*“.

Érdekes könyv, érdekes az írója. Zsidó papicsalád fia, aki istentelenségen s új, szélsőséges ideálok hasztalan keresésén keresztül jutott újból vissza a zsidóság időtlen sodrába. Más uton jár, mint a fémjelzett zsidó nagyságok. Más uton jött vissza a zsidóságba, mint amilyen utat némely írástudó bölcsek elő szeretnének írni az elsodrottak számára.

Pap Károly útja az ősi faj és az ősi hit felé az Evangéliumon keresztül vezetett.

Maga az a tény, hogy az Evangélium tanulmányozása ezt az ideális lelkű értékes embert nem az uralkodó trinitárius vallásszemléletek hasznothozó s kényelmes öbleibe, hanem az egyistenhit és emberszeretet sziklás forrásához vezette, a legjobb bizonyítéka annak, hogy a zsidóság eszméi mennyire ezeroldalúak.

Pap Károly regénye — a könyv is, meg az írója is — kettős bizonyítéka a szabadabb, aktívabb levegőjű zsidóság jogosultságának és szükséges mivoltának.

A könyv egy prófétai lelkű ember életét és vívódását tárgyalja. Olyan emberét, aki az időszámításunk kezdete körüli századokban valóban megjelenhetett, azokon a földeken, amelyeket ma újból a zsidó idealizmus igyekszik megtermékenyíteni. A regény hőség, a galileai Michaelnek alakjában valóban nem nehéz felismerni azoknak az eszméknek hordozóját, amelyek *Hillel tanításainak beteljesedéseképpen* a kereszténység alapítóját áthatották.

Mert mi más a galileai Jézus tanítása, a Máté Evangéliuma szerint, mi más a Pap Károly Michael-jének formáktól és konvencióktól elszakadni vágyó naiv küzdése, mint az emberiség legnagyobb tanításának, a *mózesi emberszeretethez zsidó lélekből és zsidó gondolatból való Isten-keresése?*

Az emberiségnek talán legnagyobb spirituális tragédiája, hogy Hillel tanai egy túlélrett, dekadens és misztériumoktól megfertőzött birodalom népét érték először. A jézusi tanok a maguk eredeti zsidó tisztaságában, a Pap Károly Michael-jének naiv harcában a végzet, a halál és a rendeltetések ellen beteljesedése lehettek volna a zsidóság missziójának, ha brutális és tudatlan kezek pogány misztériumokkal meg nem fertőzik.

A zsidóság ősi fájának legéletképesebb hajtását levágták és pogány túskefába oltották.

Pap Károly Michael-je hiába harcolt az írástudók dogmatizmusa ellen, hiába küzdött a lelketlen forma, az értelmüket vesztett korlátok ellen. Pap Károly Michael-je a könyv végén elvándorol az erdőbe a latrok közé, mert nem bírta el végzetét, mely a hóhérmunkában való segédkezésre kényszerítette.

Milyen fájdalmas, hogy a michaeleknek ma is a latrok közé kell bujniok!

Kicsit kevesebb dogmatizmussal, kicsit kevesebb papi göggel a magunkénak mondhatnók, új, ideális célkitűzéseink harcos katonájává tehetnők Pap Károlyt, a soproni zsidópap fiát.

Miért nem látjuk Pap Károlyt és a papkárolyokat a zsidóság új, nagy megmozdulásának harcosai között?

A helyük közöttünk van!

H. B.

KRAMER MIKSA ÜNNEPLÉSE

Díszközgyűlések, bankettek és templomi áldásosztások nem éppen ritkák a pesti zsidóság közéletében. És hogy a nyolcvanéves Kramer Miksa ünneplése bensőségben, melegségben és az őszinte szeretet megnyilvánulásában anynyira kiemelkedett, mutatja, hogy ezúttal a tisztelet zászláival annak az intézménynek a vezérét vették körül, amelyet a zsidóság régóta a szívébe zárt. Szinte demonstráció volt ez amellet is, hogy a súlyos viszonyok dacára oda fog-nak seregleni a vezetőség hívó szavára most is a Chevra Kadisa díszasztala elé, hogy mint új tagok szorítsák meg Kramer Miksa elnöknek testvérré avató kezét.

A díszközgyűlésen ott láttuk a budapesti zsidóság színe-javát. *Jánosii Engel Gyula* nyitotta meg meleg bevezető szavakkal és bejelentette, hogy a Chevra megfestette az elnök arcképét Szenes Fülöp hírneves festőművészünkkel, a nevére pedig 10.000 pengős alapítványt létesít. *Sándor Pál* vezetése alatt kiküldött bizottság kíséretében jelent meg ezután Kramer elnök, akit a közönség felállással, viharos tapsal és éljenzéssel fogadott. Ezután jánosii Engel Gyula alelnök emelkedett beszédében méltatta Kramer elnök érdemeit. Majd *Porgesz József* alelnök köszöntötte a „legközelebbi munkatársai nevében, nagy terveinek és elgondolásainak végrehajtói nevében.“ Az arckép leplezése után *dr. Endrei S. Henrik* tartotta meg nagyszabású ünnepi beszédét. „Ünnepet ül ma a szeretet, mert a szeretet ünnepe az a nap, amidőn oly férfiút ünneplünk, aki egész életét a szeretet munkájának szenteli.“ Prófétai idézetekkel fűszerezett fejtegetéseit lelkes taps kísérte. *Stern Samu* elnök a hitközség üdvözlését tolmácsolta „abból az alkalomból, hogy a legmagasabb helyről kitüntetés érte, amely az egész magyar zsidóságnak szóló tiszteletadás.“ *Dr. Hevesi Simon* vezető főrabbi a pesti hitközség rabbiságának köszöntését és áldását hozta bibliai meleg szavakkal, melyeket a héber „jechi“-vel fejezett be. A „jechi“ éljen végigzúgott az egész közönség ajkán. *Vészi Józsefné* a nőegylet, *Baracs Marcellné* a Minosz, *dr. Stein Emil* a Mikéfe, *Szántó Jenő* a budai hitközség, *Boschán Artur* a kőbányai hitközség, *dr. Deutsch Ernő* a siketnémák, *dr. Weiller* az Omike üdvözlését tolmácsolta. *Kramer* meghatottan válaszolt: „Tudom, hogy nehéz problémák előtt állok, de bízom az Istenben, bízom önökben, bízom az én kedves munkatársaimban, bízom a tisztikarban, melynek élén dr. Endrei áll, bízom, hogy egyesült erővel sikerül a Chevránkat nagyra tenni. És én nem csalódtam, nem tévedtem és merem állítani, hogy nincs még egy intézményi elnök, akinek olyan munkatársai vannak, mint nekem.“ Különösen kiemelte dr. Endrei érdemeit, aki „a Chevra Kadisának a lelke.“ Ezután áttért a Chevra szent feladataira, havonta 8500 embert támogat, fenntartja a Szeretetházat, Menedékházat, Vakok Otthonát, Aggok Házát, valósággal „mekom pletó“ menedékhely a Chevra a mai súlyos viszonyok között. Ilyen intézményt szolgálni minden embernek kötelessége.

Az ünneplés folytatódott a Dohány-utcai templomban, ahol a Tóra előtt *dr. Hevesi Simon* vezető főrabbi megáldotta az ősz elnököt. A Goldmark-teremben lefolyt banketten *Porgesz József* alelnök, *Bánó Dezső* kormányfőtanácsos, előljáró, *Stern Samu* hitk. elnök, *Dési Géza* orsz. képviselő, *Vértess Emil*, *Kuliner Gyula* előljárók üdvözltek, *dr. Erdély Dezső* alkalmi ódát olvasott fel.

Meleg ünnepséget rendezett az Aggok Háza, melynek templomában *Patai Ervin György* mondott megindító beszédet „a fehér fürtök koszorúsairól“. Majd bevonultak a nagy étterembe, ahol az aggok megható szeretettel vették körül patronusukat és nemesszívű hitvesét.

DR. HAJDU MIKLÓS: ESZROGOK SZUKOSZ UTÁN

Ezek azok az „Eszrajgim nach Szükesz”, amelyek mindig, egész esztendőn át időszerűek. Miért aktuálisak ma is, miért beszélhetünk róluk Szukosz előtt és Szukosz után? Hát egyszerűen azért, mert ezek az eszrogok jelképezik (mit jelképezik? való valóságukban testesítik meg előttünk) az üres formának a lényeggel való viaskodását, a forma látszatosságának a lényegen való fölülkerekedését.

Ilyen komoly dolog a *Szukosz utáni eszrogok Traktátusa*. Elő kell ezt már egyszer adnom. Mert ha házihasználatra zsörtölődöm és dűnnyögök a témáról, vagy ha hallgatok, ha a micvókban kufárkodókat fel nem világosítom, magam is résztvállalok a bűnben és tévelygésben. Tessék elhinni: ha meg nem állítjuk az eszrogok és egyéb micvók körül spekuláló lelkeket üzleti elgondolásaikban, — porba, szemétkébe hurcoljuk az ünnepi csokrot, de erre a mintára az egyéb micvókat is.*)

Mi történik?

Jártatok-e már Szukosz beköszöntő-estjének alkonyatán a Király-utcában, a Rombach-utcában, a kis- és nagytemplomok és sülők környékén? „Örvendezetek” — írja elő az Írás — Szukosz ünnepén. Nos, ezeken a tájakon, szinte hihetetlen, égszakadás-földindulás végzetével köszönt be az ünnep. Égszakadással, földindulással: reményeknek és várakozásoknak leégésén.

Állnak a kapu alatt szegény emberké. Előttük egy asztalon lülav, eszrog, mirtuság, fűzfa. Senki, de senki se néz feléjük egész délutánon át. Az utolsó pillanatban, a *legeslegutolsó* pillanatban azonban egyszerre titkos fedezékekből jönnek, jönnek az érdeklődők.

A Rombach-templom előtt, a Dohány-utca környékén, a Kazinczy-utcában már gyérül a feketeség, már nem álldogálnak az emberek, bementek már a templomba az ünnepvárók. Azt tartom, túl vannak már a Mincha Asróján.

Nincs már idő töprengésre! Szegény eszrogosnak (egész héten át kenyéren és szőlőn éldegélt) elcsuklik a hangja és odakinálja már egy pengőért, meg azon alul is lulavot az eszroggal együtt.

*) Dr. Hajdu Miklós érdekes cikkének kiegészítéséül az eszroggal való visszaélésnek más példáiról is kaptunk panaszos leveleket. Hitközségek megbízottai egy-egy szentföldi eszrogot vásárolnak, megszerzik hozzá az erről a „szentföldi támogatásról” szóló igazolványt, amelynek fedezéke alatt aztán olcsó görög eszrogok tucatjait adják el a megkülönböztetést nem ismerő híveknek.

Más lapra tartozik, amit az eszrogkereskedők művelnek a szentföldi termelőkkel már több év óta. Tavaly arra kényszerítették a palesztinai eszrogtermelőket, hogy a Triesztbe hozott szentföldi gyümölcsüket bizományba adják át és elégedjenek meg azzal, amit utólag jószántukból majd küldenek nekik „Szukosz után”. Mikor az idén ez ellen az eljárás ellen a palesztinai termelők szervezkedtek, a kereskedők egyszerűen bojkottálták a szentföldi eszrogokat, melyeket aztán a tengerbe kellett dobni, vagy drága költségen vissza kellett vinni Palesztínába.

— Negyven fillért adok érte — hangzik a könyörtelen ajánlat.

A vevő boldogan, nagy bölcsességének, nagy üzleti tehetségének büszke fölénységében elsiet a teljesen felszerelt lulavval. Fizetett érte 40, mondd és ird: negyven fillért.

Eszrogban-lulavban reménykedő szegény zsidó testvérem Erev Szukosznak estjén elvérzik. Szalad a Marovajszhoz, de mire hazaérkezik, — hogyan örüljön, hogyan örvendezzen az ünnepnek!?

*

Az én lulavjaim — hosszú-hosszú évekre visszamenően — egész esztendőn át ott díszlenek a könyvtárszobámban. Megveszem a legszebbet. Tékozló vagyok: megveszem az ünnepi csokrot Jom Kippur után való napon. (Házam nincs, ha lenne valamikor. Jom Kippur estjén lecölöpölném a sátram.) Szukoszi témákról beszélgetve, panaszlom az eszrogok körül lerakódó tudatlanságokat és tudatos ferdeségeket dr. Schönfeld József szerkesztőbarátomnak. Ő aztán megtoldja tapasztalataimat még egy markánsabb ünnepi észleletével.

Péntek este, közeli alkonyat határán a Rákóczi-úton eszeveszett iramban látott száguldani a Keleti felé egy autót. Az autón, a sofőrnél egész garmada, egész sereg lulov! Hova rohan ez az autó ünnepnek beköszöntő estjén, alkonyatban?

Lázár Éva: Önarckép — Selbstbildnis

A rébusz megfejtése furcsa, de szomorú is. A pestkörnyéki Kile bejött Pestre, hogy megvásárolja halbózainak ünnepi csokrétáit. Akire rábízták a lulavnak és eszrognak megvételét, a bölcs, a nagyeszű férfiú, lesben állott Erevnek estjén a Király-utcában. Ott állott 4 óra 46 percig. És 4 óra 46 perckor lecsapott a reménységüket vesztett kis zsidókra. Megvette a meciákat. Megvette a lulavokat, eszrogokat — huszadáron. Halló! Taxi! Rohan már a *zsákmánnyal* a Kilebe...

Baj az, ha ünnepnek és Sabbosznak csillaga ragyog már, mire hazaérkezik? Ugyan! Hiszen lulavokat hoz. Meseszépeket, illatos eszrogokat, csudapeldányokat...

*

Mindig mondom: inkább vétkezzen az amhoorec, minthogy túlkiabáljon mindenkit a tarjag micvóban. Ha vétkezik, legalább a szakmájában mozog.

Jó, jó, ha a lulavokkal és eszrogokkal való csúfságokat kizárólag és egyesegyedül cégjegyzett amhoorecok cselekednék. De akik előljárnak ravaszkodó üzletelkedésben, nem is valamennyien cégjegyzett amhoorecok. Akad közöttük chósizid, akad közöttük címeres szenteskedő, olyan is, aki „bentajre” címre tart igényt.

El kellene látni őket egy kis tanítással a Nagyünnepekre. Meg kellene tanítani őket arra, hogy a Talmud is beszél már *Micvó haboó böavéró*-ról, arról a micvóról, amelynek az előkészítése, vagy foganatosítása bűnnel kapcsolatos. És meg kellene tanítani őket arra, hogy *amikor kartelt és ringet szerveznek az Erec Jiszroelből érkező lulav és eszrog ellen, amikor köznapjaink rideg üzleti tranzakcióival törnek le az árát, a szentföldi telepes szájából veszik ki a szegényes falatkenyeret.* És megtanulhatják, hogy az ilyen csalafintasággal beszerzett lulav és eszrog, amellyel ünnepi Hosajná-körmenetre indulnak, ez a pálmaág: *Lulov hagózul.* Olyan, mint a jogtalanul eltulajdonított lulav. Ez pedig — úgy-e tudják? — pószul.

A lecke nem nehéz, könnyű megérteni. Ha valaki kilopja a templomba siető felebarátja zsebéből a jegyet és elzárja előtte Kol Nidre este a templomot, hiába szalad ügyebár az ellopott jeggyel egy evőkanálnyi bűnbocsánatért? Mondom, a lecke nem nehéz — de egyszer már észre kell venni a Szukosz utáni eszrogok szomorúságát, jaját és panaszát. Az én szentföldi barátom nem is azokra panaszkodik, akik nem viszik be a házukba a lulavot és eszrogot. De néz, néz nagybúsan azokra, akik lépdelnek büszkén Haj-sajnára az ünnepi csokrétával. Köztük lát olyanokat is, akik szegényes kenyerére törtek.

Ez a Szukosz utáni eszrogok Traktátusa. Megírtam Szukosz félünnepén. Talán tanulnak belőle hallgatóim. És egész ünnepet szereznek majd ereci termelőnek, szegény testvéreinknek. Gömár chászimó tajvó — ne spekuláljatok Erev Szukosz estjének: határidős eszrog-uzánszoknak fortélyaisaival és csalafintaságaival...

EGY ÉRDEKES LEVÉL A HERZL-KÖNYVRŐL

Dr. Fodor Lajos ügyvéd, akinek a szentföldi újjáépítő munka iránt való lelkeségéről több ízben megemlékeztünk, úti olvasmányul adta a Mátrába induló Lampé Jenő jegyzőnek Patai József Herzl könyvét, mint amelynek tartalma lelkes nemzsidókat is érdekelhet. Nemsokára a következő levelet kapta tőle, melyet dr. Fodor „az ügy érdekében való közlés végett” beküldött a Mult és Jövőnek:

Kedves Ügyvéd Úr!

Itt üdülök a Mátra közepén: Ötházhután s a Mátra csendjében tisztultabb régiókba emelkedik a lélek, annyiszor megalázott lelkemet még nem görnyesztette közönybe az élet durvasága. *Soha jobbkor nem kaphattam volna kézbe Patai József remekbe írt tanulmányát: Herzlt.* Így és itt a Mátrában mennyivel teljesebben zúg az ember felé az élet hangja és milyen gondolkodóvá hangol.

Magamat jó katolikusnak tartom és éppen ezért tárgyilagos akarok is, tudok is maradni! Ezért hangoztatom a magam szűk körében is a másvallásúakat becsülni és becsületüket védeni kell. Objektívnek kell lenni, mert a gyűlölet egyoldalúvá tesz és nem ismer igazságot.

Mélyebben markolt belém pont egy jogásznak az a cinikus, hitvány megjegyzése: Miért nem keresztelkedik ki, jegyző úr — zsidónak? Nehéz az árral szembe úsznom, de tartom magam, bár jól tudom, megkövezik azt, ki elég vakmerő szemébe nézni a gyűlölet izzó áradatának, az uszításnak. *Patai könyve csak még fokozza bennem a lelkierőt a szembeállásra. Igen, mennél több intelligens keresztény embernek kezébe kell nyomni ezt a grandiózus könyvet, mert hiszen sokan nem ismerik és szégyenlik kezükbe venni, de azért úszítani a könyv nélkül is tudnak.*

A világon még óriási várai állanak az előítéleteknek, hazugságnak, nagyképűségnek és — butaságnak! Ezeknek a sziklaváraknak ledöntése kultúrmissziója ennek a könyvnek.

Megértem, sőt átérzem azt a heroikus küzdelmet, mit a zsidóságnak meg kell vívni az árral szemben s most, hogy Patai könyvét olvasom, csak még jobban megerősödik bennem az a tudat, hogy e téren már diákkorom óta elfoglalt álláspontom helyes volt.

Hogy az a grandiózus küzdelem, mit Herzl megindított, 100 százalékos sikerrel járjon, ahhoz kívánom én a Gondviselés a mindnyájunknak egy közös örök Istene segítségét.

Ilyen és ehhez hasonló gondolatok között olvasom ezt a remekművet, a morális erőknek ezt az erőteljes érverését, már a 230-ik oldal felé. Még itt leszek VIII. 30-ig, teljesen kiolvasom és dús lelkitartalommal tölti ki napjaimat, aki vagyok kedves Ügyvéd úrnak mindig szolgálatkész híve. köszönettel és tisztelettel

Mátra Ötházhuta, 1932 augusztus 19.

Lampé Jenő, jegyző.

Prof. dr. Guttmann Mihály Breslau, írja: „Gyönyörű ajándék. Nem közönséges Herzl-biográfia, hanem *komoly történelmi munka.* Herzl alakjának megrajzolásában az egész mozgalom fejlődésének pompás vázolója. *Mesteri módon van megoldva a probléma.* Az előadás élénksége, a nyelv plasztikája igen élvezetessé teszi a mű olvasását. A gazdag illusztrációk kitűnően egészítik ki a szöveget, valamint az értékes irodalmi mellékletek is.”

HELLER BERNÁT: A SZENTFÖLD AZ AGGADÁBAN

Idővel a szeretet Cion iránt nőttön nőtt, kivált az összeomlott s visszakivánt Cion iránt. A kivándorló tannák egész soráról olvassuk, hogy elfogja őket a honvágy. Megtörtént, — beszélük —, hogy Jehuda b. Bathyra, Matia b. Charas, Chanina és Jonathan külföldön megemlékeztek a Szentföldről, sírvafakadtak, megtépik ruhájukat, mert „j'sivath Erec Jisrael s'kulah k'neged kol hamicvoth sebatórah“ a Szentföldön lakás fölé a többi paranccsal együtt mind (Sifre Deut. 80). Nevezetes, hogy ezt épp Jehuda b. Bathyráról és Matia ben Charasról beszéli a legenda, holott ők vissza sem tértek, hanem Jehuda, Nisibisben, Matia pedig Rómában tartotta fönnt iskoláját. Szintúgy beszéltek, hogy Elezar b. Schammua és Jochanan Haszandlar készültek Jehuda b. Bathyrához Nisibisbe, de már Szidonban elfogta őket a vágy s visszatértek. R. Méirről már láttuk, hogy amikor Kisázsiában eléri a halál, úgy rendelkezik, temessék el tenger partján, hogy legalább a Szentföld partját mosó víz körülfogja az ő koporsóját is. (Jer. Kilájim 32 c. Gen. R. XCVI. M. Theodor 1240).

Amórákról is beszélük, hogy rajongva csüngtek a Szentföldön. Amikor R. Eleazar odaért, úgy érezte, hogy átoktól szabadult (Kethuboth 112 a). Joszé bar Chanina, amint Akkoba érkezik, összecsókolja a sziklát, fölkiáltva: idáig terjed Izrael földje. Chijja bar Abba (Kethub. 112 a Chijja bar Gamla) meghempergett Tibériás útjain a Szentföld porában; Chijja Rabba mérlegelgette a föld szikláit, Chananja pedig a göröngyeit. Zeira mohó vágyában ruhástul gázolt át a Jordánon (Jer. Sebiith, 35 c). A babyloniai talmud ezt úgy beszéli, hogy Zeira a Jordánhoz érve, nem találja ott a révet, gyors elhatározással megragadja a komp kötelét s ezen kúszik át a Jordánon; egy eretnek ott látta, felháborodott ezen a zsidó könnyelműsége, de Zeira megmagyarázza, őt jogos aggodalom hajtotta, nem tudta, hogy a helyet, melyre Mózesnek és Áronnak lépnie nem adatott, ő méltó-e elérni (Ketuboth, 112 a).

A szeretetet a Szentföld iránt tannák és amórák éltükben holtukban nyilvánították. Példaadó volt Jákob és József, kik Egyiptomból a Szentföldre vitették magukat. Ennek a földnek egyik neve arcoth hachájjim, az életnek országa (116. Zs. 9), az ő halottjai támadnak legelőbb életre. Leginkább ott szerették lelküket kilehelni, „ne veszítsék gyöngyüket tisztátalan földbe“. Aki nem ott halt meg, legalább odakivánt temetkezni, hogy a két előny közül legalább az egyiket elérje. Megemlékezünk R. Méir kívánságáról is. Már a Tósziftóban megszólal a hit כל הקבור בארץ ישראל באילו קבור תחת המזבח aki a Szentföldön van eltemetve, mintha az oltár alatt volna eltemetve (Tók. Aboha Zara IV—V/3). Ámde megszólalt a tiltakozás is a másutt elhottak palesztinai temetése ellen. Izrael földje, úgy hitték, nem arravaló, hogy holttestek szennyezzék,

hanem arra, hogy neki az életet szenteljék. (Jer. Kilájim IX. 32 c, Jer. Ketuboth XII. 35 b. Gen. R. ed Theodor 1240).

VI. A SZENTFÖLD JÖVENDŐJE

Költői képzelet, szeretet színezi a Szentföld multját, a rajongó képzelet, szeretet festi a jövőjét. Meseszerűen rajzolják a Szentföld leendő termékenységét. A mostani világban a gabona hat hónapig, a fának gyümölcse 12 hónapig érik. A jövőben a gabonának elég lesz egy fél, a gyümölcsnek egy egész hónap az érésre (Jer. Sekálim 50 a, Taan, 64 a). Rabban Gamliel merészebb s merészségében aztán nem egy amóra követi. A fák majd naponta teremnek gyümölcsöt, sőt már készen terem a kalács és a finom ruha (Sabbath 30 b). Ime, valóságos Mesecország, Schlaraffenland. A jövőben a búza palmagasságnyra nő, sőt hegyek tetejét túlhaladja, de nem kell attól tartani, hogy az aratónak fárasztó lesz az aratás, mert az Isten kincstárából szél indul, lehullatja a búzát, már mint finom lánglisztet, az ember csak kimegy a kosarával s már hozza az élelmet a maga és a házanépe részére. Egy-egy búzaszem akkora, mint hatalmas bikának két veséje. A szőlő pedig akkora, hogy egy-egy szőlőt egy szekéren, egy hajón szállítanak, az ember elhelyezi a házában, s van bőven innia, venyigéje pedig fűtésre, egy-egy szemből egy akót lehet préselni (Ketuboth 111 b).

A jövődő festménye lerontja a földrajzi határokat és méreteket. Jeruzsálem lesz az Örökkévaló trónusa, ott gyűlnek össze a nemzetek mindannyian (Jerem. 3, 17), szélessége kitágul, Damaskusig ér, hosszúságában Jaffáig, sőt az Oceánig, de nő magas-

Ezra sírja Babylonban — Das Grab Esras in Bagdad

ságban is, míg Isten dicsőséges trónusához ér, vár-bástya gyanánt pedig Zecharja (2, 9) ígérete értelmében maga Isten szolgál tüzes falul (Peszikta Ronni, 143. Sir R. 7, 5). Mikép lehetséges, hogy szombatonként, újholdanként minden élőlény Jeruzsálemben gyülekezik, leborulandó Isten előtt (Jes. 66, 23)? Akkép, hogy Jeruzsálem kiterjed akkorára, mint az egész Szentföld, a Szentföld akkorára, mint az egész világ; szombatonként, újholdanként felhők hozzák őket Jeruzsálembe, Istenimádásra. (Pessik. Rabbati, I, 2 a).

A jövőendő Jeruzsálemet drágakövektől ragyogónak festették. A felépülendő templom keleti kapuja és két ablaka egy drágagyöngyből készült. Sokat foglalkoztatta az aggádikus képzeletet az a kódzkod rubint, mellyel a prófétai ígéret Cion ormait díszíti (Jes. 54, 12). Josua b. Lévi vágyott, hogy ezt a drágakövet lássa, egy angyal csodaszerűen megmutatja neki, egész Lydda fölragyog a fénytől (Peszikta Anijja, 135 b, 137 a). R. Jochanan úgy képzelte, hogy Isten drágaköveket állít be Jeruzsálem kapuiba, melyeknek hossza is, vastagsága is, magassága is 30 rőf. Egy hallgatója gúnyolódik, hogy ezekből a drágakövekből még kis tojásnyi sem akad, de a kételkedőt csakhamar tengeri vihar oly tájra sodorja, ahol a szolgálattevő angyalok már fűrészelték a 30 rőf magas, széles, vastag köveket és gyöngyöket. (Baba Bathra 75 a, Szanh. 99 a).

Ennek a kornak a gazdagsága csodálatosmódra megteremti a megértést, a békét. Jeruzsálem egész területét 12-szer 12 négyzetmérföldnyire gyöngy és drágakő borítja. A mai világban adós és hitelező perlekednek, bíró elé járulnak, néha megbékélteti őket, néha nem, mindketten nem távoznak kielégülten. Ámde a jövőendőben adós és hitelező a messiáskirály elé járulnak Jeruzsálembe, ott látják a fölhalmozott kincseket, az ő peres ügyük csekélynek tűnik fel előttük, megegyeznek, megbékülnek, — ezt igéri a zsoltárvers (147. 14) „haszam g'vulcha salóm“. Határodát béketeremtővé teszi (Pessik Amijja. 137 b).

R. Jochanan a legnagyobb amóra tanítja: Jeruzsálem lesz minden tartománynak fővárosa (Sir. Rabba 5, 1).

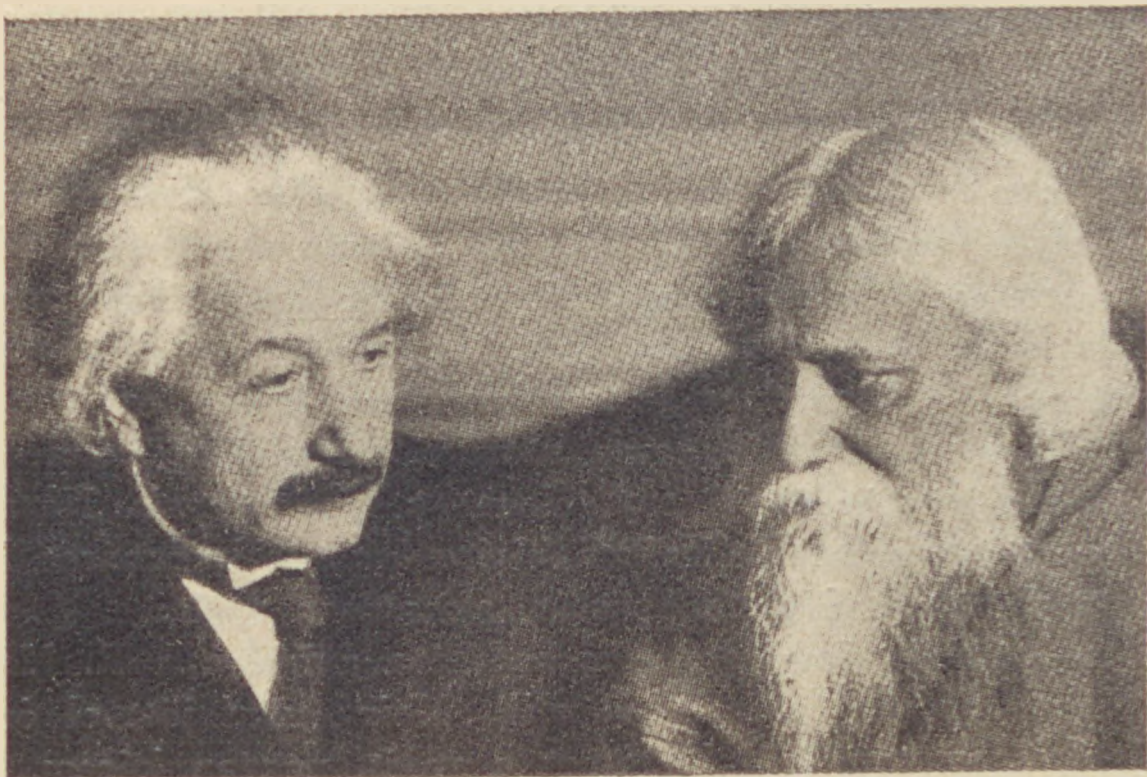
*

Aggáda! Legendák! Képzelet! Ábrándok! Igen, ábrándok! Ám de ne feledjük, az ábrándjaink inkább függnek tőlünk, mint a valóság, amelyben élünk. Ábrándjaink szinte jobban jellemeznek bennünket, mint cselekedeteink. S az aggáda vajjon miről ábrándozik? Arról-e, hogy a Szentföld a legnagyobb katonai hatalom legyen, hogy hatalmában tobzódjék? Arról-e, hogy Jeruzsálem zsarnokoskodjék a zsarnokain, hogy megalázó törvényt szabjon a föld kerekiségének? Nem! Hanem ábrándozik arról, hogy Jeruzsálem metropolis lesz, középpont, melyből dicsőség és béke árad erre a szegény földre. A Szentföldről szóló ezek a legendák tehát megközelítik a zsidóságnak, az emberiségnek legmagasabb eszményét, a prófétai hirdetést, az igazságra alapított békéről.

DR. NEUMANN JÓZSEF FŐRABBI AZ ÓBUDAI TÓRÁK

Az óbudai zsidó hitközség hajdan Európa egyik leg-híresebb köhüllája volt. Az idők folyamán persze a kereskedelmi és forgalmi gócpontok eltolódásával más hitközségek templomaik, tagjaik, tisztviselőik számában, vagy kulturális és jótékony intézményeik méreteiben talán régen túlhaladták Óbudát, de templomi tradícióban, muzeális értékű kegyszereinek sokaságában, öntudatos lokálpatriotizmusában meg tudta őrizni ősiségének nemes patináját. Óbuda olyan, mint az öreg, ittfelejtette arisztokrata, ki nek hajdani dicsőségéből csak szerény nemesi kuriája, antik bútorzata, őseinek történelmi kép- és fegyvertára, oroszlanos nemesi címere és előneve maradt meg, de ő ezt a büszke ősi jussát el nem cseréli az amerikai acélkirály kincsekkel megrakott, modern, fényárban úszó palotáival. Hiába, modern kincseket lehet pénzen is szerezni, de ősiséget, patinát csak Isten kegyelméből átélte évszázadok adhatnak.

A sok drága és régi kegyeszer sorából kiemelkedik Óbuda tóragyűjteménye. Negyven példányt számláltam meg. Maga ez a rendkívüli szám itt beszédes bizonyosága Óbuda fényes múltjának. Hírneves talmudkapacitások működtek itten. Köztük a nagy Máharam Münz z. l., ki 112 évvel ezelőtt építette fel a monumentális és mégis nemesvágású óbudai zsidó templomot. Sírjához ma is különösen Elul- és Tischri-hónapokban tömegesen vándorolnak a hívek. Mellette nyugszik a legendás elméjű R. Hirsch Chárif, ki ugyancsak helyben lelkipásztorkodott. De ki tudná felsorolni ama végtelen sokaságát a tálmidcháhamoknak, kik Óbudán, mint rabbik, alrabbik, vagy egyszerű balbószok különböző beszámídrásokban és mellékimázakban tanítottak. Ezek, valamint a helyben fennálló 180 éves ősrégi Chewrakadisa, 102 éves Mnüchó-Nechóna és más egyesületek külön thórákkal rendelkeztek. Voltak magánosok, kik jámbor szívvel követték a talmud közismert parancsát (Szánhedrin 21): Minden zsidó ember, még akkor is, ha őseitől örökölt volna Széfert, köteles egyet iratni a maga vagyonából. Idők multával a mellék minjánok megszűntek és a tórák egymásután a maguk legmértőbb helyére, a főtemplom frigyszekrényébe kerültek. Nem csoda tehát, ha számuk ennyire megsaporodott. Néhány évvel ezelőtt, mikor a nagyváradiak Cijon-templomában huligánok a tórákat összetépték, Chewrakadisánk a hitközség vezetőségével egyetértően tóragyűjteményünk egyik nagyértékű, gyönyörű példányával ajándékozták meg a nagyváradiakat, kik azt helyben megfelelő ünnepségek keretében vették át. Thórákban valami nagy különbséget tenni nemigen lehet. Hiszen „csak egy thórát parancsolt meg nekünk Mózes (Dóvórim 33—4) és ez lett öröksége Jákob házának“. Vannak ugyan díszes verettel és felirattal ellátott Échájimok nálunk is, de maga a thóra kivitele, szövege, pergámenje, kaligráfiája és egyéb külsőségei a Schülchánarach (Hileh. szeferthóra) szerint oly aprólékosan vannak megállapítva, hogy művészi, vagy muzeális szempontból a nagyságtól eltekintve, valamennyi hanonlít egymáshoz. Nagyon régi thórákról sem lehet beszélni. Az írás elfakul, a betűk tintája lemálik, elkopik, lehet ugyan az elkeppott írást „tollal újra átfuttatni“, kijavítani, de ha a thóra nagyon régi, mert használhatatlan példányokat (Hilch, szeferthóra, sziman 282.) tilos a templomban tartogatni, gönizába teszik, azaz cserépedényben rejtve temetik valamely thóratudós ember mellé. Tudvalevő, hogy az ilyen gönizákból kerültek elő a középkori kéz-

Einstein és Rabindranath Tagore

iratok legritkább kincsei. Ezek ellenére, nem túlzok, ha mondom, hogy a negyven közül egyjónéhány legalább is 150—200 éves. Thóráink közül mégis ki kell emelnem egyet: a *mi miniatűr thóránkat*. Ez a *mi kis hírességünk* 11 cm. magas, az írásé 9 cm., súlya pedig 30 deka. Unikum a maga nemében. A Chewra féltve őrzi egész éven át Wertheim-szekrényében és csak egyszer évente kerül elő, *Szimchászthórákor*, amikor a főrabbi végzi vele a többi thóra élén a szokásos körmeneteket. Amilyen kicsiny, olyan drága minekünk. Betűcskéi mint a gyöngyszemek sorakoznak egymásmellé, tiszták és szabadszemmél olvashatók. Az egész, művészi kivitelű vértetével, apró tornyocskájával, kicsinyke jádjával olyan, mint egy drága játékszer, vagy egy szent klenódium, amit a judabeli királyok vittek magukkal, ha háborúba mentek. Kivitele mester kezére vall. Lokális hagyományok szerint maga a Máhárám Müncz írta volna, sajátkezűleg. A mester mindenütt nagyot alkotott. A nagyvonalú templom monumentalitásában éppen úgy, mint a gyöngyírásu tóra miniatürségében.

Egy régi latin költő mondotta: *Habent sua fata libelli*, a könyveknek is megvan a maguk sorsuk. Ezt a tételt a Zóhár (Noszan 134.) egyenesen a Széferthórára alkalmazza, midőn megállapítja: „Hakol thálö bujmázál, áfilu szeferthóráh sőbahéchal“, amit én úgy magyaráznék, hogy mondjuk, van itt egy szentéletű szófér, ki két teljesen azonos kivitelű és értékű thórát írt. Az egyik egy nagy jámbor chászidhitközséghez, a másik meg egy könyvkereskedőhöz került. Az előbbi becézik, ölelgetik, csókolgatják és rajongó tisztelettel halmozzák el, addig a másik valahol egy poros polcon, mint más darab „áru“ éveken keresztül elfekszik, anélkül, hogy gazdája csak feléje is nézne. Ime a Zóhár mondása tisztán áll előttünk. Bizony a Széferthóra sorsa is szerencsétől függ, attól, hogy kinek a kezébe kerül.

Annak a thórának, mely Óbudára került, nem volt oka sohasem panaszra. Kétségtelen, a haladás fergetege végigsöpört Óbuda szűk, gheftőszerű sikátorain és alacsony házikóin is, sok olyan szép zsidó szokást temetve el, melyet bizony meg kellett volna őrizni a jövő generációk lelkiépülésére, de azért a thóra tisztelete itt még a maga ősi szépségében és meleg bensőségében található. Aki az óbudai thórák helyzetét akarja megismerni, az fáradjon ki ide hozzánk és nézze végig a Szimchászthórát itt minálunk. Aki nem látta a vízáldozatot a hajdani jeruzsálemi szentélyben, az nem látott igazi lelkivígságot életében, — mondja a talmud (Szukkoh 51). Ezt megtoldom azzal, ki nem látta Szimchászthórát az óbudai templomban, annak fogalma sem lehet a thórának még ma is fennálló tiszteletéről. Óbudán Szimchászthóra előestéjén, sőt már

chminiaceresz kora délutánján a nagytemplomnak tágas előterén, különösen annak a Zichy-utca felé eső részén, beláthatatlan gyermektömegek nyüzsgése feketéllik. Topogó kis babák sem maradnak otthon, édesanyjuk ölben hozzák őket. Estére színültig telik meg a templom, az elülső padokat kizárólag gyermekek foglalják el. A helyzet jobb megvilágítására hadd iktassam ide az óbudai zsidó óvoda idáig „meg nem koszorúzott“ házi költőjének egy-néhány szimchászthórai strófáját:

<i>Megindul a körmenet</i>	<i>De lám, mi a csoda</i>
<i>Negyven thórával</i>	<i>Ott a körmenet elején!</i>
<i>És telehintik mindegyiket</i>	<i>Egy öklömnyi kis thóra</i>
<i>Gyermekek csókjával.</i>	<i>4 rabbi bácsi kezén.</i>

<i>Reng a zászlóerdő,</i>	<i>Száz torok egyszerre felkiált,</i>
<i>Csendül a dal,</i>	<i>Jaj, de édes, jaj, de szép,</i>
<i>A gyermek ma az első,</i>	<i>Nekem, nekem a kis thórát,</i>
<i>A gyermeké a diadal.</i>	<i>Hadd csókoljam köntösét.</i>

Hogy mi van itt ebben a templomban, mikor a főrabbi azzal a piciny thórával a karján a végtelen körmenet élén megjelenik, azokat a kipirult gyermekarcokat, a tiszta, tűzben ragyogó szemeket, azokat a csókos szájakat, a felnőtteket is magával ragadó, a gyermekek lelkéből ömlő forró ünnepi hangulatot tollal nem lehet leírni, szóval nem lehet kimondani, az egy olyan élmény, melyet szemtől szembe kell látni, amelyet személyesen át kell élni. Ennek a lélekemelő látványnak évről-évre való megismétlődése szerelmi vallomását jelenti a serdülő zsidó léleknek a mennyei ideál, az ősi Tan fennségével szemben és fennén hirdeti, hogy a „Naászeh-vónismáh, a megtesszük és meghallgatjuk“, amellyel örök hűséget esküdtek egykoron az apák a tűzlángban égő Szináj alatt, amely miatt annyiszor máglyán vértanúságot szenvedtek mártírjaink a középkorban, még hősi elszántsággal él a thóranemzet mai fiában és minden áldozatrakészen élni fog az utolsó zsidó lélek utolsó lehelleitig.

A legészakibb zsinagóga Trondjemben (Norvégia)
Die nördlichste Synagoge in Trondjem (Norwegen)

ZSIDÓ HUMOR

MIT CSINÁLSZ TE?

A briszkai Rabbi Josse Beert meglátogatta egy volt tanítványa, aki szép vagyonra tett szert és tekintélyes ember lett. A rabbi maga mellé ültette:

— Mit csinálsz? — kérdezte nyájasan.

— Hála Istennek, — felelt a tanítvány — egészséges vagyok és van szép megélhetésem.

Pár perc múlva, beszélgetés közben, újra kérdezte a rabbi:

— Mit csinálsz?

— Hála Istennek — feleli újból a tanítvány — jó egészségben vagyok és némi vagyonom is van már.

Megint elmúlt pár perc. R. Josse Beer megint csak kérdi tanítványát:

— Mit csinálsz?

— Nem értem — csudálkozik a tanítvány — már harmadszor kérdi a Rabbi tőlem, hogy mit csinállok, pedig már mondtam, hogy Isten megáldott egészséggel, bőséggel.

— Te nem feleltél a kérdésre — szólt szelíden Rabbi Josse Beer. — Én azt kérdeztem tőled, hogy mit csinálsz és te beszéltél egészségről, vagyonról. Ezt azonban Isten csinálja és én tudni szeretném, mit csinálsz te? Foglalkozol-e Tórával? Adsz-e szegényeknek? Gyakorolsz-e jótékonytságot? Csinálsz-e azt, amit zsidónak tennie kell?

MÍG A GYERTYA ÉG.

R. Jiszroel Szalant bement egy cipészhez megjavíttatni a cipőjét. Este volt és a cipész egy gyertya fényénél dolgozott, amely már kilobbanni készült.

— Kár — mondotta R. Jiszroel —, hogy már nem lesz elég ideje a javításra.

— Míg a gyertya ég, ki lehet javítani.

— Milyen mélyek ezek a szavak — mondotta R. Jiszroel és halkán ismételte magában a feddés hangján: „Míg a gyertya ég, lehet javítani“... Míg a lélek lobog...

JÖN A MESSIÁS.

A vilnai gaon vezeklést fogadott és mint kéregető járt városról városra. Egyszer az úton találkozott egy kocsival. A zsidó kocsis lát egy szegény gyalogló zsidót, megszólítja, üljön föl a kocsijára. Mikor meleg lett a nap, a gaon levette felsőkabátját és ült a taliszban és tefilinben, és tanuláshoz mélyedt, amint szokta. Nemsokára megszólal a kocsis:

— Szeretnék egy kicsit aludni. Talán helyet cserélhetnénk, üljön ide a bakra, itt az ostor, a lovak úgy ismerik az utat, mint az Asré-jósvét, nem kell a vezetésükhöz tudomány.

A gaon nem ellenkezett. Szívesen élt az alkalommal, hogy testi munkával is tehet jót egy fáradt embernek. A kocsis pedig lefeküdt a kocsi belsejébe és elaludt. Így vonultak be a város határába. Itt szembe jött egy zsidó, aki felismerte a vilnai gaont, megdöbbenve szaladt vissza a városkába és uccán-téren kiabálni kezdett: „Jön a Messiás!“ „Jön a Messiás!“

— Mi történt? — kérdik csodálkozva. Talán megboldult. A hírnök pedig lelkendezve magyarázza:

— Saját szemeimmel láttam a vilnai gaont taliszban és tefilinben a bakon ülni, a lovakat hajtani, hát ki ülhet a kocsiban, ha nem a Messiás?!

Az egész község népe kiszaladt a határba. Látják, hogy csakugyan igaz, amit a hírnök mondott: Dobogó szívvel közeledtek a kocsihoz és ott megpillantották városkájuk egyik kocsisát, amint édesen alszik és horkol.

REB MEIR-BAL-NÉSZ VEJE.

A ropsici Rabbi Naftali szerette a tréfát. Egyszer hallotta, hogy nem messze Lublintól van egy kocsmáros, írástudatlan és fukar, csak a csodatevő Rabbi Meir-bal-nész perselybe szokott bőven bedobni, azonban ezt sem adja oda senkinek, hanem várja, míg egyszer Rabbi Meir maga eljön érte. R. Naftali megbeszélte néhány fiatalemberrel, utazzanak a kocsmáros felé és jelentsék neki, hogy a csodatevő R. Meir veje erre utazik, hívja meg vendégül. A kocsmáros örömmel tett eleget a kívánságnak. Nemsokára megérkezett R. Naftali kíséretével. A kocsmáros bőségesen megvendégelte. Azután alázatosan szólt:

— Rabbi, Israel szentje, évek óta gyűjtöm a R. Meir-bal-nész persely pénzét és a R. Meir nem jött el érte. Most, hogy vendégül láthatom a vejét, nagyon kérem, fogadja el tőlem a pénzt, és adja át apósának.

R. Naftali átvette a pénzt, egy egész süveg tele ezüstöt és aranyat, aztán Lublinból elküldte a Szentföldre.

MIELŐTT A VILÁG MEGTELIK.

Rabbi Pinchas, a koriczi, mondotta:

— Én korán hajnalkor imádkozom, még mielőtt a világ megtelik hiábavalóságokkal...

ÉN GYORSAN ALSZOM.

Rabbi Heshl, a chelmi, keveset szokott aludni, alig feküdt le, már felkelt és tovább tanult.

— Rabbi — kérdezték tőle —, hogyan lehet az, hogy oly keveset alszik?

— A dolog nagyon egyszerű — felelt a rabbi mosolyogva —, van, aki gyorsan eszik, van, aki gyorsan ír, én gyorsan alszom...

„ÉS ROTHSCCHILD KI FOG TÉRNI“.

Rabbi Chajem Léh, a miri jesiva feje mondotta:

— Az én fiam, aki húsz órát tanul naponta Tórát, tartja vissza a bécsi Rothschildot, hogy ki ne térjen.

A hívek csodálkozására pedig megmagyarázta:

— A maszmid tanul 20 órát naponta, alatta állnak rangban a jesiva többi tanítványai, akik csak tizennégy órát tanulnak naponta. Ezek után következik a miri háztulajdonos, aki naponta három órát szentel a Tórának. Utána a minszki kereskedő, aki csak egy órát tanul, utána a moszkvai gyáros, aki csak a szombatot tartja, utána a londoni kereskedő, aki kóser háztartást vezet, utána a bécsi Rothschild, aki nem tér ki. Ha a maszmid kevesebbet tanul húsz óránál, a jesiva többi fiai kevesebbet fognak tanulni tizennégy óránál, a miri bal-hajith nem fog semmit sem tanulni, a minszki kereskedő nem néz bele könyvbe, a varsói nem fog imádkozni, a moszkvai nem tart szombatot, a londoni tréflit fog enni és a bécsi Rothschild kikeresztelkedik...

AZ EGYETLEN SÉGEC.

Rabbi Eliezer Jicchok Valazinból látta, hogy a jesivának egyik növendéke nagyon gyorsan, kapkodva imádkozik. Hozzáment és megintette:

— Lassan, áhítattal kell imádkozni. Ima áhítat nélkül test lélek nélkül.

— Én is mondok egy hasonlatot — felelt az ifjú. — Ha az ember utazik és lassan hajt, felkapaszkodnak a kocsijára a ségecek, az utcagyerekek. Ha gyorsan hajt, ez nem történhetik. Így van az imával is. Ha gyorsan imádkozunk, nem kapaszkodhat belénk a rossz gondolat.

— De attól tartok — felelt a rabbi mosolyogva —, hogy te olyan gyorsan hajtasz, hogy az egyetlen ségec, te magad, sem tudsz felkapaszkodni a kocsira...

TOLLHEGYRŐL

EGY „HIVATALOS“ ROS-HASONO-LAPRÓL.

1932 október 1. kelettel „Ros-hasono 5693“ főcímmel, „Új év — új élet“ alcímmel jelent meg nem Budapesten, hanem Érsekújváron egy „hivatalos“ lap, melynek tartalma nálunk alig képzelhető el. A hitközség főrabbija, a tudós Dr. Klein Ernő a Szentföld építőalapjainak adakozóira mond buzdító áldást. „Még mielőtt az újesztendő beköszönt, ó vigyük valamennyien házunkba a jövő év áldásának zálogául a Keren Hajemeth perselyt, hogy általa magunk is építőivé váljunk annak a hídnak, mely a szomorú jelenből a boldog jövőbe vezet.“ A hitközség és az összes zsidó intézmények vezetői, Dr. Guth Jenő, Róth Jenő, Sándor Dezső, Freund Benőné, a nőegylet elnöke, Dr. Fischhof Károly, Dr. Nemes Albert, Stein Lipót, Weisz Károly, Herskovits József stb. mind a Szentföld építőmunkájában való részvételre serkentenek. És szinte mottónak tűzik fel a következő mondást: „Nincs jogod kritizálni a Szentföldért dolgozót addig, amíg magad is legalább annyit nem tettél érte, mint az!“ És a többi jelmondat: „Testvéreitek harcolnak és ti ölhetett kézzel üldögeznétek?“ „Ha meg akarod ismerni népünk multját, jelenét és jövőjét, látogass ki Erec Jisroelbe!“ „Aki megfelelkezik Erec Jisroel iránti kötelességéről, bünt követ el!“ Külön cikk buzdít, hogy csakis szentföldi eszrogot vásároljunk. Egy másik cikk a jeruzsálemi egyetemért száll sikra és milven büszkeséggel emeli ki, hogy a héber egyetem nagyhirű professzora, Klein Sámuel dr. az érsekújvári rabbiszékből került a zsidó tudomány legfőbb csarnokába. Ime, így is lehetséges. Csak szív kell hozzá. Hiszen bizonyára Érsekújvár hitközségének és zsidó intézményeinek is szükségük van a támogatásra, de mindenek fölé és elsősorba helyezik az egyetemes zsidóság érdekeit.

BEZÁRUL A CSALÁDI SÍRBOLT. Nem azért, mert teljesen megtelt és nem fogadhatna már be újabb betérőket. Hanem azért, mert a család tagjai mind kitérték és azok már más temetőben keresnek majd nyugovóhelyet. Az összes családtagok közül, akik „a forrón szeretett édesanya, a legjobb nagymama, testvér és rokon“ elhunytáról szóló gyászjelentést aláírták, nincs már egyetlen zsidó sem. Pedig talán éppen a régebbi állam-liberalizmus demonstrálására is emelték a zsidó családot magyar bárói rangra. És még szép, hogy a gyászjelentésen kiírták, hogy a temetés a kerepesiúti izr. temetőben lesz és nem tettek úgy, mint némely előkelő családok, akik az „izr.“ szót elhagyják a partéből is.

EGY RÁKÓCZI ÚTI DIVATÁRUHÁZ FŐNÖKE kijelentette a Jóm-kipur hétfőre szabadságot kérő néhány alkalmazottjának, hogy kimaradhatnak hétfőn, de akkor kedden se jöhetnek be többé. És rámutatott a cégtáblára: azon „Magyar“ a jelszó és nem „Zsidó“. A főnök zsidó és még csak ki sem tért. Pedig keresztény cégek is szabadságolják zsidó alkalmazottaikat erre az egy napra. Szinte úgy hat a dolog, mintha Szovjetország szelleme kísértene, hol a vallásellenes propaganda és terror „ötéves program“.

ÚJ KÖNYVEK

AZ ENCYCLOPAEDIA JUDAICA 9. KÖTETE. Dacára a nehéz gazdasági helyzetnek, sikerül a berlini „Eschkol Verlag“-nak a Jakob Klatzkin és Prof. Ismar Elbogen szerkesztésében megjelenő nagy Encyclopaedia kiadását fennakadás nélkül folytatni. A napokban jelent meg a 9. kötet, amely a Jerusalemből—Kimchi címszók közti anyagot öleli fel. A kötet nagyobb monografiái közül kiemelkednek: Jeschiba, Jasaja, Jesus, Jiddische Sprache und Literatur, Josephus, Kabala, Kalender, Karäer, Katakomben, Ketuba. Az előzőkhöz hasonlóan ez a kötet is gazdag illusztrációkban.

„KERESZTÉNYEK A ZSIDÓ FRONTON“ címen jelent meg Dr. N. M. Gelber-nek, a neves zsidó történelem-tudósnak héber könyve dr. Kupfer Miksa aradi orvos kitűnő fordításában. Azokkal a keresztény humanistákkal foglalkozik, akik a zsidó állameszme ébresztésével és propagálásával megelőzték Herzlt és belevésték nevüket a zsidó történelembe. A magyar kiadás bővült Marquis de Langallerie-ről szóló monografiával, valamint új jegyzetekkel és illusztrációkkal. Az érdekes műre még visszatérünk.

JABOTINSKY: A ZSIDÓ LÉGIÓ A VILÁGHÁBORÚBAN. Nekuda-Verlag Mukacevo. Jabotinsky elmondja ebben a művében, — amely először a Menorában jelent meg folytatásokban, — a zsidó légiónak egész történetét londoni keletkezésétől kezdve egész addig a hősi küzdelemig, amelyet a zsidó légionáriusok Palesztina elfoglalásáért folytattak. A műre még visszatérünk.

ZSIDÓ ÉVKÖNYV. Kecskeméti Vilmos, a kitűnő publicista ötödik évfolyamát adta ki a nagy szorgalommal és körültekintéssel szerkesztett Évkönyv-sorozatának. Az első rész a zsidó esztendővel foglalkozik, aztán következnek „a jövő“, a vallási élet problémái, a zsidó otthon, zsidó iskola kérdései, az év krónikája, egy darab zsidó történelem, kultúra, tudomány, stb. rovatok, melyekben mind az irodalom, művészet, közélet legjelesebb képviselői vonulnak fel. Szép illusztrációk egészítik ki a kötetet. Ára P 7.50. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Mátyás tér 17.

Ritka alkalom!

Löwy József

BUDÁN, II., Fő-utca 88

(saját ház) Telefon: 515-81

A házat eladom esetleg az üzlettel együtt is. A raktáron levő kész sírköveket a költözködés költségessége folytán egyenként is minden elfogadható árért eladom.

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is. * Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben. * Elsőrendű fajborok.

Budapest, VI., Révay ucca 4/B

Telefon 23-8-43

KRÓNKA ÉS SZEMLE

A MULT ÉS JÖVŐ OKTÓBERI KULTÜRESTJE impozáns keretek között folyt le. A Zeneakadémia nagyterme zsúfolásig telt meg a pesti zsidóság színe-javával. A hitközség előljárósága Stern Samu udvari tanácsos, elnökkel az élén, a zsidó intézmények vezetői Budapestről és az egész országból, művészek és műérdeklődők megjelentek, hogy a Mult és Jövő kultúrprogramjának újabb soroztában gyönyörködjenek. *Hegedüs István* orgonanyitánya után *dr. Heigl László* tanár mint a zsidóságon kívül álló objektív megfigyelő érdekes mozaikot mutatott be az új szentföldi életről. *Orosz Julia*, a magy. kir. Operaház művésznője héber áriákat mutatott be, a hallgatóság lelkesen ünnepelte a művésznőt, akit alig akart a pódiumról leengedni. Hasonló meleg ünneplésben volt része *Vidor Ferikének*, aki jidis népdalokat, humoros és megindító jeleneteket adott elő, valamint *Szücs Lászlónak*, az Operaház kiváló tenoristájának, aki zsidó áriákkal ragadtatta el a közönséget. *Dr. Győri Pál*, a kitűnő hangversenyénekes biblikus oratóriumokból énekelt hatalmas áriákat, nagy sikert aratva. *Ascher Oszkár*, a kiváló előadóművész *Kiss Arnold* és *Patai József* verseiből szavalt mély hatással. A műsornak további részei az ifjú tehetségek bemutatkozásának voltak szentelve. *Patai Évának* „Fák a viharban” és „Építő chalucok éneke” című két versét mutatta be frenetikus sikerrel. A közönség lelkesen tapsolta a fiatal szerzőt. Mint új énektehetség mutatkozott be *Markó Eta*, aki kétségtelenül követni fogja azoknak az útját, akik a Mult és Jövő pódiumán történt első fellépésükkel a művészpálya legmagasabb sikerei felé emelkedtek. Legmélyebb hatása volt *Kelen Hugó*, a modern zeneszerzés kiváló mestere kompozíciójának, amelyet Patai Éva „Építő chalucok éneke” című versére írt, és amely megdöbbenő mélységű zenekisérete ennek a máris népszerűvé vált versnek. *Freymann Magda*, a gyermek-zongoraművésznő imponáló technikai készséggel és érett átérzéssel adott elő palesztinai táncdalokat és Chopin-fantáziákat. A közönség egyre újabb ráadásokat követelt tőle. Mint új szavalóművésznő mutatkozott be *Kelen Dóra*, aki héber költőkből szavalt mélyhatású szemelvényeket. Különösen nagy sikere volt *Holder Józsefnek* „Az új héber költő” c. versével. *Kertész Ila* friss énekszamaival aratott sikert. A kíséretet *Kenéz Lili*, *Ulmann Aranka* és *Hegedüs István* látták el.

A MULT ÉS JÖVŐ ORSZÁGOS KÁNTORHANGVERSENYE. A zsidó egyházi zene elnyerte emancipációját nálunk is. A Mult és Jövő kultürestjei s betetőzésül a bpesti Rádió héber estje „szalonképessé” tették mindenütt a zsidó egyházi zenét, amellyel a külföldön régóta a legnagyobb mesterek foglalkoznak. Szükség van azonban a héber egyházi zene anyagának intenzívebb megmunkálására, hogy minél több népszerűsíthető mű kerülhessen a nyilvánosság elé. Ezt a szelektálást fogja szolgálni a Mult és Jövő országos kántorhangversenye, amely a zsidó zene legszebb darabjait fogja fölszínre hozni és egyben alkalmat ad a zsidó egyházi ének mestereinek a Zeneakadémia pódiumán való bemutatkozásra, az illetékes szakkörök jelenlétében. Az est iránt már is igen nagy érdeklődés mutatkozik. A résztvevők között fognak szerepelni a legkiválóbb magyarországi és külföldi kántorok. Az egyes számok között pedig az ebbe a stílusba tartozó instrumentális zene és az egyházi énekek költői szövegének előadása fogja a műsort változatossá tenni. A részletekre legközelebb vizsztatérünk. Az est december 18-ikán este fél 9 órakor lesz a Zeneakadémia nagytermében.

A PRO PALESZTINA SZÖVETSÉG KÖZGYÜLÉSE méltó keretek között folyt le. *Pfeifer Ignác* professzor lelkes ovációktól kísért elnöki megnyitójában kiemelte a Palesztina-építés gondolatának fontosságát. „*Ha sajtónkat támogatnók abban a mértékben, amint azt magas színvonalra megérdemli, sokkal messzebb tartanánk és sokkal több eredményre mutathatnánk rá. Amellett valóságos aknamunka folyik a Palesztina-eszme ellen. Palesztinában a zsidó nép egyetemének akarunk építeni. Mert nemcsak az Erecbe kimenőket, hanem a diaszpóra zsidóságot is meg akarjuk segíteni a Palesztina-gondolattal. Ellenségeink szerint a zsidók mindenütt a gazdanépeken élőködnek. Nos, sehol sem nyerhet ez a vád olyan alapos cáfolatot, mint éppen Palesztinában. A lelkes tapsokkal fogadott elnöki megnyitó után dr. Izsák Ede, a M. C. Sz. elnöke üdvözölte a közgyűlést meleg szavakkal, majd dr. Abeles Ottó tartott mélyhatású referátumot a Palesztina-munka haladásáról, dr. Friedmann Ignác a Pro Palesztina feladatait vázolta. Elsősorban zsidó szellemet kell teremtenünk, önérzetes zsidó generációt nevelnünk. Dr. Patai József a Palesztina-munkával párhuzamosan emelkedő szellemi életnek eredményeit méltatta, dr. Kahan Niszon a Jewish Agency működésének főbb körvonalait ismertette, Eisdorfer Andor titkári jelentésében beszámolt az elmúlt év működéséről, dr. Lantos Tivadar a számvizsgáló bizottság jelentését terjesztette elő, Donáth Gyula egyetemi tanár az egyetemi és könyvtári bizottság jelentését mutatta be, végül dr. Schönfeld József indítványára egyhangulag újra megválasztották a régi tisztikart, melynek nevében Pfeifer Ignác elnök mondott köszönetet. A közgyűlés utáni banketten Kohlbach Simon ezredes köszöntötte az új vezetőséget. Felszólaltak még dr. Friedmann Ignác, Pollák Adolf, Elek Szilárd, Baracs Károlyné, dr. Ostern Lipót, Bettelheim Sámuel, dr. Schönfeld József, dr. Österreicher Béla.*

MEZEI ERNŐ A magyar zsidóságnak egyik legértékesebb egyénisége volt. Író és politikus, poéta és publicista. Egész fiatalon került be a magyar parlamentbe, ahol különösen a tisztaeszlári vérváddal kapcsolatban önérettel szállt síkra a zsidóság megrágalmazása ellen. Ebben az időben felkereste az exiliumban élt Kossuth Lajost, aki a fiatal zsidó képviselőt szeretettel támogatta és nagy jövőt jósolt neki. Itthoni barátai azonban cserbenhagyták. Mikor Herzl fellépett, Mezei Ernő felfigyelt az új megmozdulásra és később az IMIT-ben, a Makabeában és egyes lapokban méltatta a cionizmust, amelyről érdekes levelezést folytatott magával Herzl-lel is. A levelezés megjelent Patai József Herzl-könyvében. Az utóbbi esztendőben visszavonultan élt.

Templomi himzéseket

készít művészi kivitelben, régi himzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA
ARANYHIMZŐ MŰTERME

Budapest, IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon: Aut. 856-32

Hajós Gyula
ügyvezető elnök

A most felavatott ujvidéki aggokháza és árvaház

Kohn Gyula József
báni tanácsos, elnök

A NOVISÁDI ZSIDÓ AGGOKHÁZA ÉS ÁRVAHÁZ EGYESÜLET ez év szeptember 18-án avatta fel 58 ágyas most épült székházát. A felavató ünnepélyen képviseltette magát *I. Sándor király*, továbbá jelen volt a kormány képviselője, a katonai és a városi méltóságok, az összes kulturális egyesületek valláskülönbség nélkül, a jugoszláviai hitközségek és zsidó intézmények vezetői. A templomi szertartást dr. *Alkalay Izsák*, Jugoszlávia grandrabbi, dr. *Kis Henrik*, novisádi főrabbi, dr. *Fischer verseci*, dr. *Biedermann* veliki-hecskerekai, dr. *Steiner* velika-kikindai, dr. *Goldstein* rumai főrabbi végezték. A templomi énekeket Mandl főkantor és az énekkar adták elő. A hitközség nagytermében lefolyt díszközgyűlést Kohn Gyula József báni tanácsos, elnök nyitotta meg. A királynak küldött hódoló távirat felolvasása után dr. *Alkalay Izsák* grandrabbi díszelnök vette át az elnöklést. Elsőnek *I. Sándor király* képviselője, *Lazics Sándor* ezredes a király nevében üdvözölte a Jugoszláv zsidóságot és a jótékony intézmény vezetőit. Utána *Fahn Mór*, egyesületi titkár felolvasta a zsidó Aggokháza és Árvaház keletkezésének történetét. Novisád város nevében dr. *Borota* Branisláv polgármester, a jugoszláv központi zsidóiroda nevében dr. *Pops Frigyes* elnök Belgrádból, a novisádi hitközség nevében *Frank Gyula* hitközségi elnök, a Chevra kadisa nevében *Reiner Simon* elnök, a subotikai hitközség nevében dr. *Schweiger Mór* üdvözölték az egyesületet. A díszközgyűlés után a Suvoborska-utcai ujonnan épült székházhoz vonultak fel s ott az összes papok részvételével zsidó szertartás szerint felavatták a templomot és az épületet. A „Mezütot“ dr. *Alkalay Izsák* grandrabbi és Hajós

Gyula, az Aggokháza és Árvaház alapítója és ügyvezetője verték fel. Délután Jugoszlávia nagyobb zsidó sportklubjai: a Zagrebi Makabi, a Beogradi Hako, az Osijek-i Makabi és a Novisadi Makabi rendeztek nagy körmérkőzést az ünnepi serlegért, melyet Kohn Ilona, Kohn Gyula József, báni tanácsos neje, a novisadi Juda Makabi SK zászlóánya ajándékozott a csapatok részére. Este a Sloboda nagytermében nagyszabású hangverseny volt Weisberg Leopold karmester vezetésével, amelyen Mandl Lajos főkantor, Frank Miksáné, Grossmann Arnoldné és dr. Mayer Oszkárné szóló-énekszámaival, a 65 tagból álló kar gyönyörű ének- és zene-számaikkal nagy és szép sikert arattak.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG a zsidó vallásos érzület és a hithűség megerősítése és fokozása céljából a hit iránti közömbösség leküzdésére elhatározta a zsidó tudomány széles körökben való népszerűsítését, művelt rétegeink körében való intenzív művelését, tanítását és propagálását. E célra megszervezte és már ez év november végén megindítja *Magyar Zsidó Szabadegyetemi előadás-sorozatát*, jelesen zsidó történeti, vallásfilozófiai és etikai, vallásunk ősforrásaival: a Bibliával és Talmuddal foglalkozó, valamint irodalmi, liturgiai, művészet- és zenetörténeti, — általában a zsidó tudományt tárgyaló rendszeres tanfolyamait. A szabadegyetem látogatása, valamint a beiratkozás is díjtalan. Beiratkozás e hó 7-ikétől 24-éig naponta, péntek, szombat, vasárnap kivételével, délután 4—6-ig, a pesti izr. hitközség kulturális ügyosztályában, VII., Sip-utca 12, III. 53.

HIS MASTER'S VOICE 128.-

COLUMBIA GRAMOFON 88.-

VIKO .. GRAMOFON, 10 lemez vihető bennük 80.-

VIKOLETT GRAMOFON, 10 lemez vihető bennük P

ha régi rádióját vagy gramofonját beszolgáltatja. **Néhány napig tartó csereakció.**
Az ország legnagyobb gramofon- és lemeztermét mindenkinek ismernie kell!

Sternberg

királyi udvari hangszergyár

ZONGORA RÁDIÓ

VII, RAKOZSI-UT 60

Arjegyzék ingyen!

LOHR MÁRIA „Kronfusz” vegytisztító és kelemestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. szám
Telefon: József 302-37

LILY MONTAGUE BUDAPESTEN. Érdekes vendégei voltak a budapesti zsidóságnak. Lily Montague, a World Union for Progressive főtitkára és Margarethe Goldstein, a „Der Morgen” c. előkelő berlini folyóirat szerkesztője. A liberális zsidóság harcosai európai útjukon ellátogattak ide is, hogy a progressív zsidóság számára hivatást szerezzenek. Dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos meghívására a zsidóság előkelő köreiből számosan gyűltek össze a vendégek tiszteletére. Dr. Friedmann Ignác mint házigazda meleg szavakkal köszöntötte Lily Montaguet, akinek az apja, Sir Samuel Montague már a hetvenes években az angol parlament tagja volt, egyik nagybátyja India alkirálya, közeli rokonságban Sir Herbert Samuella és Lord Readinggel. Herzl mondja el naplójában, hogy egy ízben Sir Samuel Montague Oroszországban járt az orosz zsidóság helyzetének javítása érdekében, erélyes föllépése miatt a kormány kiutasította. Mikor pedig az angol parlamentben emiatt interpellációt nyújtottak be, Montague azzal vette elejét a további bonyodalmaknak, hogy felállt és kijelentette, hogy ez nem orosz-angol konfliktus, mert benne nem az angol képviselőt, hanem a zsidót utasították ki Oroszországból. Ebben az előkelő angol zsidó családban és ezekben a körökben soha egyetlen kikeresztelkedett nem fordult elő. Örömmel adunk alkalmat előkelő zsidó vendégünknek, hogy a zsidó probléma föltárásával mélyebb érdeklődést keltsen a zsidó ügyek iránt. Lily Montague angol, majd német nyelven ismertette a liberális zsidóság törekvéseit. Küzdeni akarnak a vallási közöny ellen, de a vallásnak alkalmazkodnia kell az élethez, hogy ne maradjanak távol azok sem, akiknek élete a zsidó formáktól eltávolodott. Margarethe Goldstein hővebben fejtette ki a liberális zsidóság eszméit. Az utána következett vitában résztvettek Naményi Ernő dr., dr. Dembitz Gyula kormányfőtanácsos, dr. Schönfeld József, dr. Neugröschl Endre ügyvéd stb. Lily Montague reflektált a megjegyzésekre, majd dr. Friedmann Ignác zárószavai után a társaság még sokáig foglalkozott az érdekesen fölvetett problémával. — A Cobden Szövetség helyiségében is volt „ankét” a liberális zsidóság témájáról. Itt is dr. Friedmann Ignác üdvözölte Margarethe Goldsteint, aki ezenkívül a budai hitközség tanácstermében „Zur Ethik des Alltags” címen tartott érdekes előadást.

SEBESTYÉN DÁVID EMLÉKÜNNEPÉLY. A kolozsvári Zsidókórházban kegyeletesen ünnepelték a kórház főalapítója, megholdogult Sebestyén Dávid elhalálása második évfordulóját. Klein Gyula alelnök nyitotta meg, utána Reiter Artur emlékezett meg Sebestyén Dávidról. Dr. Neufeld Jenő, a kórházegyesület mult év július óta elhalt

vezetőiről és támogatóiról emlékszik meg. Fried Lipót és dr. Fried Farkas Gyulafehérvárról nyitják meg a hosszú sort, Ullmann Salamon besztercei főrabbi, az egyesület disztagja, Heller Samu és Ludasról Heller József, az egyesület alelnöke és egyik első alapítója, Molnár Jakab, hat kolozsvári zsidó jótékonyági intézmény hőkezű támogatója, Salamon József, dr. Boskovits Henrik, a kórház kiváló fül- és gégefőorvosa, dr. Biró Géza, a zilahi Terner Jakab és Tordáról Nussbaum Henrik.

A „MULT ÉS JÖVŐ” SZENTFÖLDI TÁRSASUTAZÁSA nagy érdeklődést kelt. Már is szép számmal jelentkeztek, úgy hogy a tavaszi utazás biztosítottak tekinthető. Mint-hogy kedvezmények elérése a résztvevők számától függ, ismételtén kérjük a mielőbbi jelentkezést. Részletes programot a legközelebbi számunkban közöljük.

DR. GYÖRI PÁL DALESTJE. 1932 november 15-én, kedden este fél 9 órakor lesz a Zeneművészeti Főiskola nagytermében. A Mult és Jövő legutóbbi kultúrestjén való szereplése alapján is jogosan hívjuk fel olvasóink figyelmét erre a dalestre, hangversenyénekünk változatos, dús műsort ad, amely magában foglalja a zeneirodalom számos remekét.

NEIGER

J. rituális étterme
Budapest, VI., Teréz-körút 4
Lakodalmak és bankettek részére
külön díszterem! Ujjonnan átalakítva
Kittűnő
4 fogásos ebédet házhoz szállítunk P 1.80-ért

«MODERN SZINES ÉS FEHÉRBUTOROK»

(konyha, előszoba és leányszoba berendezések)

nagy választékban, kedvező fizetési feltételekkel rendelés szerint is

WERBNER asztalosmesternél

VIII., Bérkocsis u. 31 (Fecske u. sarok) és VIII., Baross u. 9

Jó munkáért ezüstéremmel kitüntetve

Jelentkezett már a CHEVRA KADISA? tagfelvételére ?

SIRKÖVEK

Városi üzlet: Budapest, VII., Károly-körút 3/c
Telefon: J. 349-95 Dob-utca sarok

PFEIFER ÉS HESZKY

kőfaragómesterek
sírkőraktára

Budapest, X., Újtemetőnél Telefon: Kőbánya 57-71

Előrejeladti időny miatt leszállított árk !

A SZEGEDI SZENTEGYLET október 20-án tartott közgyűlésén dr. Biedl Samu hitk. elnök zsidó önértéktől duzzadó beszéddel avatta fel az új tagokat. „Mi zsidók valamennyien acélgyűrűben élünk, amely acélgyűrűnek minden milliméterét — hogy enyhén szóljak — az ellen-szenv kohója edzette acéllá. Mi nem élhetjük a magunk önálló és független életét, mi nem részesülünk abban a szerencsés kitüntetésben, hogy mindenki közülünk a saját tetteiért felel, egymásért felelünk, egymás ténykedését, egymás magatartását zsíráljuk. És ebből a kényszerszülte közösségből nincs menekvés. Ez alól nem kivétel sem a szegény, sem a gazdag, sem az alacsonyrendű, sem a társadalom magas rétegéhez tartozó. Mindnyájan egyért, és egy mindnyájunkért felelős. Ha jól emlékszem, Csernátornyai Lajos, aki ujságíró volt, mondotta az egyik ujságírói banketten kollégáinak: Fiuk, szeressétek egymást, mert ha ti nem szeretitek egymást, az ördög sem szeret henneteket. Azt hiszem, ránk zsidókra is illik ez. Nekünk is szeretnünk kell egymást, mert mások valami nagyon nem szeretnek.“ Beszéde további folyamán polemizált a miniszterelnök szavaival, kifejtette, hogy csak kétféle zsidót ismer, tisztességest és tisztességtelent. Más kategóriát felállítani nem lehet. Nincs hazafias és hazafiatlan zsidóság. Mert ebben a tekintetben a magyar zsidó állampolgár semmiben sem különbözik a magyar keresztény polgártársától. Az új tagok nevében dr. Tóth Jenő kórházi főorvos mondott köszönetet, Löw Immanuel főrabbi, felsőházi tag mély fejtegetései után Lamberg Mór főkántor és énekkara templomi énekszámokat adtak elő, Fuchs Vilmos titkár előterjesztése egészítette ki az ünnepséget.

A HÉBER KLUB (BRITH IVRITH) nívós program keretében nyitotta meg évadját a Pesti Izraelita Hitközség dísztermében. Dr. Patai József elnök üdvözölte a megjelenteket, ezek sorában meleg szeretettel köszöntötte a jeruzsálemi egyetem magyar származású professzorát, dr. Fekete Mihályt, aki mint vendég megjelent az ülésen. Dr. Fekete professzor természetesen ugyancsak héber nyelven beszélt, örömeinek adva kifejezést, hogy Budapesten jelen lehetett egy gyűlésen, ahol kizárólag héberül folyt a tárgyalás. Ezután érdekes előadásban ismertette a jeruzsálemi héber egyetem működésének különféle kérdéseit. A jeruzsálemi vendéget lelkes ünneplésben részesítette a közönség. Tordai Judith nagy művészettel szavalta Csernichovszky „Paamónim“ (harangok) és Patai „Szulamith“ című héber versét, lelkes tapsra ragadva művészetével a hallgatóságát. Ezután Tisbi Illés, a jeles fiatal író tartotta meg magas színvonalú előadását „az új haszkala korszakáról“. Kimutatta, hogy míg a régi haszkala pozitív eredménnyel is járt, mert végeredményben a héber nyelv reneszánsza és a cionizmus is a haszkala segítségével született meg, addig az ifjúság mai elzsidótlanodása a szélső baloldali eszmék révén a teljes megsemmisülés felé vezet.

*Kelen Dóra,
aki a Mult és Jövő
októberi estjén mu-
tatkozott be és a hé-
ber költők verseinek
előadásával aratott
nagy sikert*

het, nemzeti, kulturális és vallási szempontból. Lelkes tapssal jutalmazták a kitűnő előadót.

HIRSCH HENRIK főrabbi halála. Nagy veszteség érte az orthodoxyát. Rabbi Jicchok Chánajeh Hirsch, a hírneves gáon elhunytával. Huszonnégy évig csikmegyei tölgyesi főrabbi volt és 23 éve, hogy a budapesti orthodox hitközség VIII. kerületében működött. Hatalmas közönség kíséretében dr. Friedmann Izidor, a Chevra elnöke vezetésével vállon vitték az összes templomokhoz, melyekben működött. Legidősebb fia: Hirsch Salamon beregszászi főrabbi. A rákoskeresztúri orth. temetőben a gyászoló tömeg és hívei, tisztelőin kívül megjelentek az összes orth. szervezettek. Az összes notabilitások, élükön: Sussmann V. és Steif J. főrabbi és fia, Hirsch Salamon beregszászi főrabbi rendkívül meghatóan búcsúztatták.

KLEMPFNER

bádogos és szerelő vállalkozó,
egészségügyi berendező

**B u d a p e s t, V I.,
Gróf Zichy Jenő ucca 30**

TELEFON: AUT. 12-1-47

**A meghosszabbított terminusig mindenki
jelentkezzék felvételre a Chevránál!**

Perzsa szőnyeg

Antikbutor

Műtárgyak alkalmi vételekből!

ANTIART R. T.

IG.: STERNBERG Z. J.

VII., DOB-UTCA 31. SZÁM

Dr. PATAI JÓZSEF „HERZL“ című most megjelent művének a terjesztésével Romániában a „Forum“ irodalmi vállalatot bízta meg. Címe: Forum Cluj Str. Regalâ 23. Érdeklődők forduljanak ehhez a címhez.

A VI. KER. (ARÉNA-ÜTI) TEMPLOMKÖRZET választmánya egyhangú lelkesedéssel *Friss Zsigmond* gyárost, a körzet eddigi érdemes alelnökét elnökéül választotta. Székfoglaló beszédében kegyeletes szavakban emlékezett meg elődjére, Krakauer Samu hervadhatatlan érdemeiről, vázolta programját és a körzet zsidóságát harmonikus együttműködésre szólította fel. Az újonnan megválasztott elnököt *Krausz D. Jakab*, a választási elnök, majd *Mandel Sámuel* körzeti rabbi, *dr. Lendvai Sándor*, a körzet fiatal-sága nevében pedig *dr. Heller Béla* meleg szavakkal üdvözölték.

HAZASSÁG.

Tisch Jenő, a Reisz és Tsa rákospalotai fakereskedő cég beltagjának leányát, *Margitot*, nőül vette *Tisch László*, a Löwy Dávid Fiai cég tisztviselője.

Friedmann Géza dr., ismert fogorvos, a napokban eljegyezte *Sputz Sándor* nagykereskedő leányát, *Sputz Nárt* kisasszonyt Budapesten.

HALÁLOZÁS

Zwi Moskowitz, *Molnár Armin* héber költő, aki már több mint 50 évvel ezelőtt kiadott igen értékes héber verskötetet Magyarországon, 74 éves korában elhunyt. Temetésén *dr. Kiss Arnold* méltatta a héber poéta jelentőségét. Versei közül több megjelent *Patai József*: Héber költők című antológiájában. Részletesebb ismertetést működéséről nemrég *Holder József* írt a „Mult és Jövő“-ben.

Fiatal korban hunyt el hirtelen *Bölcs Ödön*, a „Mult és Jövő“ munkatársa, akinek „Egy az Isten“ című verseskötete 10 évvel ezelőtt figyelmet keltett. Temetésén *Patai Ervin György* búcsúztatta megható szavakkal.

Kohn Samu kereskedelmi tanácsos, családjának szentelt jóságos és vallásos életének nemrég betöltött 75. élet-évében elhunyt. Nagy és előkelő család gyászolja, köztük vejei: *Rotter Zsigmond*, *Krása Jenő* és *Manowill Alfréd* berlini bankigazgató.

MEGJELENT AZ IMIT ÉVKÖNYVE *Szemere Samu* dr. szerkesztésében, igen értékes és változatos tartalom-mal. Méltatása legközelebb.

MEGJELENT HAMEIRI „EGY MAREK FÖLD“ című elbeszélő kötete. Méltatására legközelebb visszatérünk.

A BUDAPESTI ZSIDÓSÁG A MULTBAN ÉS JELEN-BEN címen *Bettelheim Sámuel*, a kiváló publicista érde-kes történeti munkának kiadására készül, mely képet fog nyújtani a budapesti zsidóság fejlődéséről.

Őszi olcsóságok

Szines piquebarchet mtr P **1.95**
Teniszflanell P **-75**
Reggeli köntös doublé flanelből P **19.50**
Tiszta lenvászonlepedő 2.20 mtr hosszú P **9.80**

Székely Jenő

kelengyeüzlete

Budapest, IV. ker., Petőfi Sándor-utca 9.
(Pilvax-főz sarok.) Telefon: Aut. 890-46.

HIRDETMÉNY a Pesti Chevra Kadisa tagfelvételei tárgyában

A Pesti Chevra Kadisa Izr. Szentegylet 1932. évi november havában

tagfelvételeket

tart.

A felvételre való jelentkezés a titkári hivatal-ban (VII., Erzsébet-körut 6. sz.), legkésőbb

1932 november hó 10-éig

eszközlendő, ahol a vonatkozó jelentkezési űrlap átvehető.

Közljük továbbá, hogy a Pesti Izr. Hitközség-gel történt megállapodás alapján a Chevra Kadisa kötelékébe való felvétellel egyuttal a Pesti Izr. Hitközségbe való bekebelezés megtörténtnek fog tekintetni.

A felvétel tekintetében mindennemű felvilágo-sítással készséggel szolgál a titkári hivatal.

Budapest, 1932 október havában.

A PESTI CHEVRA KADISA
ELŐLJÁRÓSÁGA

**Ochinu ato! Testvér leszel,
ha a Chevra tagja leszel**

Pollák Sarolta 30évefennálló kozmetikai intézete

VI., Andrásy-út 38, I. emelet

Hajszálak, szemölcsök, szeplők eltávolítása diathermiával Szépségápolás, helyi soványítás, fagykezelés a legmodernebb alapon. „**Miracle**“ hajeltávolítószer vidéki szét-küldése utasítással. Többszörösen kitüntette „**Miracle**“ szépitőszerek. (Kérien prospektust.)

Sirkövek Budán, Margittánál

59-es villamos vógállomás

a Farkasréti zsidótemetővel szemben

Telefon: Aut. 572-59

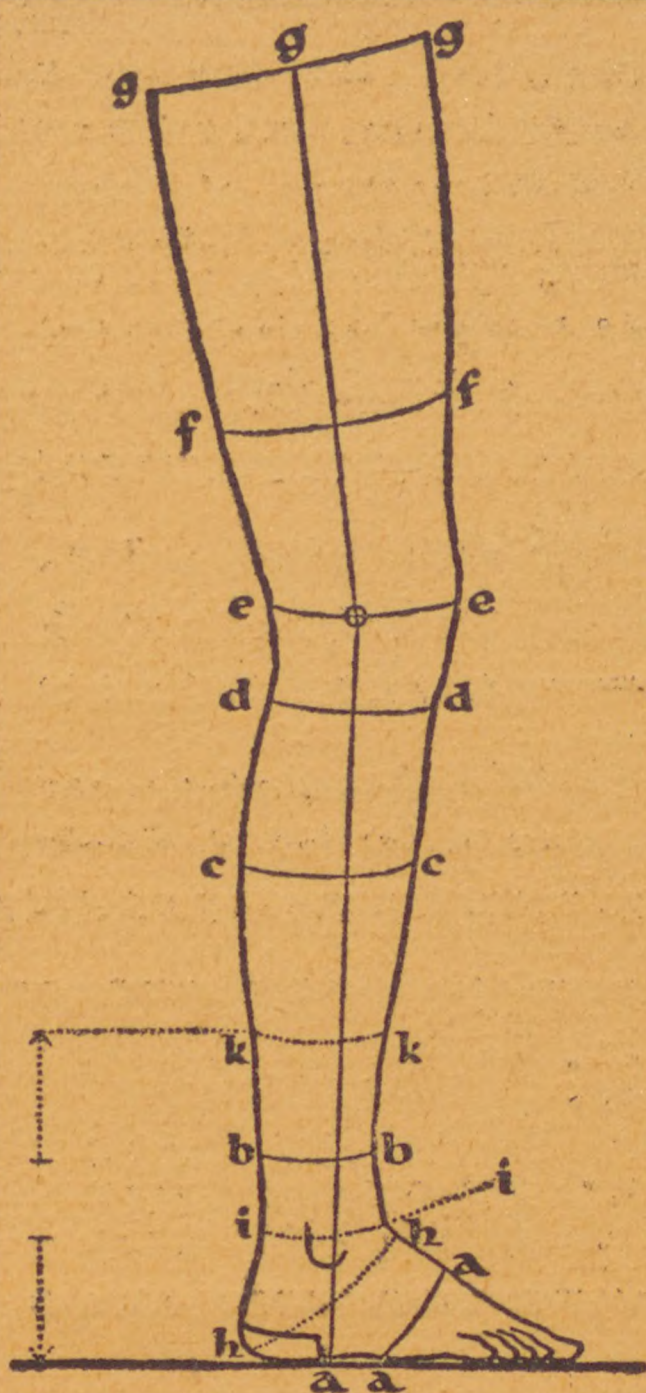
Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-ut 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Üzletek :
IV., Kristóf-tér 6
IV., Kossuth Lajos-u. 8
VIII., Üllői-út 40
I., Krisztina-tér 3

Gummiharisnyát, gummifűzőt, gyógyhaskötőt

bizalommal, garanciá-
val szaküzletben vegyen

Hungária Kötszergyár r.-t.

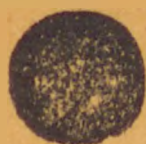
gummiharisnya és gummiszövet gyára
Budapest, VII., Akácfa-utca 2.

jelű gummiharisnyák a legjobbak!

Leány- és fluruha,
Leány- és fiukabát

Ami a szülőket legjobban érdekli

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

KOLLER CSILLÁRGYÁR

Budapest, VIII., Dobozi-utca 15. szám

(az udvarban) Telefon:
J. 313-37. 5 mintaterem.
Felujítások, szinezés,
nikkelezés, ezüstözés
és aranyozások.

Igen mérsékelt árak!

A legszebb
ajándék

Patai József
HERZL
könyve

370 oldalas albumalakú mű, száz
illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban P 16.—
Díszkötésben „ 20.—
Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

A Mult és Jövő előfizetőinek 25% kedvezmény

Pro Palesztina kiadás

SIRKÓVEK

a legolcsóbb árban kaphatók מצבות

ADLER J. sírkőraktárában

VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 364-20. Szombaton és
ünnepnapi zárva

Egyedüli szombattartó a

»Favorit« Gőzmosóda

kelmefestő és vegytisztító (Tul.: Berkovits Lajos)

Budapest, VI., Paulay Ede-utca 51.

Telefon: 270-14

Háztól és házhoz
szállítás. Vidékre
külön postaosztály
üzlethelyiséggel rendel-
kező egyéneknek helyben
és vidékre képviselőket adok

Kundmachung

Wirkungsvolle **דבר** in deutscher Sprache für jede
erdenkliche Gelegenheit, wie zum Beispiel Barmizvo,
Chasene **דבר** Gast- u. Antrittsreden verfertige
von Fall zu Fall zu mässigem Preise, unter Diskre-
tion. Honorar von 5 Pengő *aufwärts*, 50 H. Porto
rekommandiert im *voraus* erbeten.

Pschettl werden gegen extra Vergütung angefertigt.

RABBINER ISRAEL BRAUN

Budapest, Szövetség-utca 43

Érdeklődés alkalmával *válaszbélyeg* melléklendő.

A *dróse-ért* járó tiszteletdíj *előre* küldendő be.

Drósek csak megrendelésre készülnek.

Hangszerek, zongorák

rézletró le legelőbban

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 88

DÖMPING

áron vehet elsőrendű

BUTORT

Hálósobák P 300

Ebédlok . . P 550

Rekamier . P 180

KLEIN DÁVID

Nagymező-utca 36

A napokban megjelenik

**Edmond Fleg (Paris):
Miért vagyok zsidó?**

A modern zsidó
problémájának új-
szerű megvilágí-
tása. A felelet,
melyet minden
zsidónak meg-
kell adnia a
kérdésre

Mult és Jövő kiadása

Gondos Sándor bizománya

Ára 2 pengő

EZÜST díszműáru,
evőeszközök
gyári árban

SCHLEIFER ezüstárugyár

VII., Kazinczy-utca 10. Telefon: J. 435-28

Avigdor Hameiri:

Egy marék föld

Kuti László fordítása

Gondos Sándor kiadása

Ára

P 3.—

Budapest, VI., Andrásy-út 67. sz.

okt. hó 20-án jelent meg

A Mult és Jövő előfizetőinek 25% engedmény

Fürth A. Marcel

lakástakarító- és féregirtó vállalata

Budapest, V., Vilmos császár-út 42

Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka

*

Prima referenciák

**Tábla- és tükörüveg
nagykereskedés**

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 20

Telefon: Aut.

101-12, 101-13

A múzeum körüli eredeti

Csángó bőröndös-cég

megmarad a régi helyén

Házbérongedmény miatt

még olcsóbban

mélyen a régi áron

alul árusít

Óvakodjék silány utánzattól,
mert készítményeit csak a
MÚZEUM KÖRÜT 5.
alatti üzletben árusítja, a cím
fontos, **FIÓKÜZLETE NINCS**,
hasonnevű céggel nem azonos